

№3(13) 2018

F.UA

femida.ua / Юридичний журнал

ТЕМА НОМЕРА:

ФОРЕНЗІК:

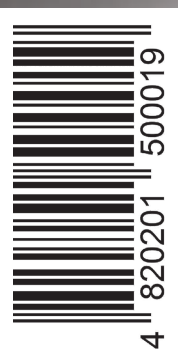
ЯК ВЧАСНО ВІЯВИТИ
ШАХРАЙСТВО В БІЗНЕСІ

с. 33

ОЛЕНА ЯРЕМЧУК

«ЮРИСТИ МАЮТЬ БУТИ
ОЗБРОЄНІ ЗАКОНОМ
І ЗНАННЯМИ»

с. 51

АСОЦІАЦІЯ АДВОКАТІВ УКРАЇНИ

Ми відкриті для
всіх адвокатів

www.uaa.org.ua

ЗАСНОВНИК ТА ВИДАВЕЦЬ:
ТОВ «БСВ Профменеджмент»

**АВТОР ІДЕЇ
ТА ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР:**
Надія Вороницька-Гайдак

ДИЗАЙН ТА ВЕРСТКА:
Вікторія Піхота

АДРЕСА:
02140, м. Київ,
вул. Бориса Гмирі 1/2, оф. 141
тел.: (044) 568-00-77
моб. тел.: (067) 597-25-94

Свідство про державну
реєстрацію друкованого
засобу масової інформації:
серія КВ № 18044-6894Р

Передрук матеріалів можливий
лише за наявності письмової
згоди редакції. Думка редакції
може не збігатись з думками
авторів. Відповідальність за
зміст реклами несуть рекламо-
давці. У випадку виявлення по-
ліграфічного браку для заміни
примірника номера звертай-
тесь до редакції. З питань роз-
міщення реклами звертайтеся
до головного редактора.

Наклад: 1000 примірників.

**ТЕМА НОМЕРА:
ЗАХИСТ БІЗНЕСУ**

**ФОРЕНЗІК:
ЯК ВЧАСНО
ВИЯВИТИ
ШАХРАЙСТВО
В БІЗНЕСІ**

4

НОВИНИ

ОГЛЯД АКТУАЛЬНИХ
ЗАКОНОДАВЧИХ ІНІЦІАТИВ
ТА ПРИЙНЯТИХ АКТІВ

14

МЕДИЦИНА І ПРАВО

ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ
СИСТЕМИ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ
НАБИРАЄ ОБЕРТІВ

18

ВЛАСНІСТЬ

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА
ПРАВОВОГО СТАТУСУ
МАЙНА ЗАГАЛЬНОСУЮЗНИХ
ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ:
ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

26

СУДОВИЙ ПРОЦЕС

ПРЕЮДИЦІЙНІ ФАКТИ
В ПРАКТИЧНОМУ
ДОКАЗУВАННІ.
ПОГЛЯД АДВОКАТА

30

ПРОФЕСІЯ

АДВОКАТСЬКИЙ
ІСПИТ ЗА НОВОЮ
ПРОЦЕДУРОЮ

37

ЗАХИСТ БІЗНЕСУ

НОТАРІАТ
ЯК АНТИРЕЙДЕРСЬКИЙ
ІНСТРУМЕНТ

40

ПОГЛЯД НАУКОВЦЯ

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

44

ПОДАТКОВЕ ПРАВО

ПОДАТКОВА
АМНІСТІЯ КАПІТАЛІВ
ФІЗИЧНИХ ОСІБ.
ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

47

АДВОКАТУРА

ЯК ОСКАРЖИТИ ВІДМОВУ
В НАДАННІ ІНФОРМАЦІЇ
НА АДВОКАТСЬКИЙ
ЗАПИТ

51

ІНТЕРВ'Ю

ОЛЕНА ЯРЕМЧУК:
«ЮРИСТИ МАЮТЬ БУТИ
ОЗБРОЄНІ ЗАКОНОМ
І ЗНАННЯМИ»

ЮЛІЯ ШЕШУРЯК

спеціально для femida.ua

ПРИЙНЯТО КОДЕКС З ПРОЦЕДУР БАНКРУТСТВА

Верховна Рада прийняла новий революційний нормативно-правовий акт — Кодекс України з процедур банкрутства, яким встановлено умови та порядок відновлення платоспроможності боржника юридичної особи або визнання його банкрутом, застосування ліквідаційної процедури з метою повного або часткового задоволення вимог кредиторів, а також відновлення платоспроможності фізичної особи. Кодекс з процедур банкрутства викладено у чотирьох книгах:

1. Загальна частина; 2. Арбітражний керуючий; 3. Банкрутство юридичних осіб; 4. Відновлення платоспроможності фізичної особи.

Як відомо, норм щодо банкрутства фізичних осіб раніше взагалі не було в українському законодавстві. Розпочати таку процедуру можна буде лише з ініціативи самої фізособи-боржника. Кодекс забезпечує надання допомоги боржникам, передусім, шляхом реструктуризації боргів, а в разі неможливості боржником у майбутньому погасити борги — їх списання. Аналогічна практика існує в США, Німеччині, Латвії, Польщі та інших країнах.

Справи про банкрутство фізосіб будуть розглядати господарські суди, причому обов'язково за участю арбітражного керуючого. Боржник матиме право звернутися до суду із заявою про відкриття провадження у справі про неплатоспроможність, якщо розмір його прострочених зобов'язань перед кредиторами становить не менше 30 мінімаль-

них зарплат. Ще однією умовою звернення до суду про визнання банкрутом є те, що боржник припинив погашати кредити чи здійснювати інші планові платежі у розмірі більше як 50 % місячних платежів по кожному з кредитних та інших зобов'язань упродовж 2-х місяців.

Звільняючись від боргів, громадянин повертається до активної легальної праці, продовжує бути платником податків та зберігає трудовий потенціал — тому виграє не лише боржник, а й держава. Крім того, новий Кодекс вирішує питання валютної іпотеки.

Також процедура банкрутства стане ефективнішою і прозорішою для юридичних осіб, адже кодекс мінімізує можливість фіктивного банкрутства (що позитивно вплине на захист прав кредиторів, і як наслідок — буде сприяти відновленню кредитування); продаж майна підприємств-банкротів буде проходити виключно через електронні аукціони; значно

скоротяться строки процедури банкрутства.

Важливими та суттєвими є зміни щодо самоврядування арбітражних керуючих: зокрема, передбачено, що в Україні буде діяти одна самоврядна організація, членами якої будуть всі арбітражні керуючі.

Кодекс буде введено в дію через півроку після офіційного опублікування. Очікується, що прийняття такого документу покращить позицію України у рейтингу Світового банку Doing Business на 10 позицій, а в рейтингу відновлення платоспроможності — аж на 100 позицій. ■

ПРОПОНУЄТЬСЯ ВВЕСТИ ОПОДАТКУВАННЯ ПРИБУТКУ ВІД ОПЕРАЦІЙ З КРИПТОВАЛЮТАМИ

У Податковому кодексі України з метою оподаткування пропонується визначити основні терміни, пов'язані із ринком віртуальних активів. Окрім того, відповідним законопроектом № 9083 передбачене внесення точкових змін до правового регулювання податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб, податку на додану вартість, з метою забезпечити створення «правил гри» для суб'єктів при здійсненні операцій з віртуальними активами.

На думку авторів проекту, невизначеність правового статусу віртуальних активів призводить до того, що фізичні та юридичні особи, які мають

у своїй власності криптовалюти, фактично позбавлені ефективного способу захисту свого права власності. Це позбавляє Україну можливості брати активну участь в побудові нової індустрії на основі технології «блокчейн».

Законопроектом № 9083 планується ввести в обіг з метою оподаткування такі поняття: віртуальні активи, токен, токен-актив, криптовалюта, емітент віртуального активу, майнінг, операції з віртуальними активами, прибуток від операцій з віртуальними активами тощо.

Віртуальним активом є будь-яка форма запису в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, що може використовуватися як засіб обміну, одиниця обліку чи як засіб збереження вартості. Токеном вважається цифрова одиниця обліку в рамках розподіленого реєстру записів у цифровій формі, який має криптографічний захист. У формі токенів функціонують такі віртуальні активи як криптовалюта — як засіб обміну та збереження вартості та токен-актив, який посвідчує

майнові права його власника, що відповідають зобов'язанням емітента.

У сфері оподаткування прибутку підприємств законопроектом передбачений новий вид оподаткованого прибутку — прибуток від операцій з віртуальними активами. Згідно проекту, прибуток підприємств від операцій з віртуальними активами з 1 січня 2024 року оподатковуватиметься за базовою ставкою — 18 %, а до того — 5 %. Так само прибуток (доходи) фізичних осіб від операцій з віртуальними активами оподатковуватимуться за ставкою 5 %.

Окрім того, зареєстровано альтернативний законопроект № 9083-1, яким також передбачене оподаткування операцій з віртуальними активами, але з метою стимулювання розвитку ринку віртуальних активів в Україні тимчасово, на період до 31 грудня 2029 року включно, встановити певні податкові пільги.

Своє слово не забарився сказати і уряд — Мінекономрозвитку розробило Концепцію державної політики у сфері віртуальних активів. ■

СМАРТ-МИТНИЦЯ: ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ЗАДЛЯ УНІФІКАЦІЇ ПРОЦЕДУР

Державна фіскальна служба України працює над запровадженням смарт-митниці, в основу якої покладено застосування інноваційних технологій, що перетворюють митне адміністрування в швидкий і високотехнологічний процес. Смарт-митниця передбачає:

- інтелектуальну систему ризиків;
- єдиний портал надання дозвільних документів (надаватиметься 31 дозвільний документ);
- електронне декларування;
- управління та контроль над всіма ланцюгами поставок;
- постмитний контроль та постаудит;
- високо технологічні технічні засоби митного контролю (відеоспостереження та відеоконтроль, зчитування номерних знаків, ваговий

контроль та застосування спануючих систем).

Також митниця обмінюватиметься попередньою інформацією з авіалініями, морськими лінійними агентами, Укрзалізницею, адміністрацією Державної прикордонної служби і т.д. Надаватиметься інформація щодо реєстру номера транспортного засобу, назви товару та ваги.

Важливою новацією стане застосування електронного талону в пунктах пропуску через державний кордон. В талон вноситиметься інформація про номер та дату операції, номер транспортного засобу. Ця інформація перевірятиметься адміністрацією Держприкордонслужби, яка зчитуватиме вхідні дані з E-ticket у власну інформаційну систему, здійснюватиме аналіз ризиків, вноситиме мінімально необхідні дані для ДФС, проставлятиме відмітку «перевірено» та передаватиме для перевірки в ДФС.

У свою чергу, ДФС зчитуватиме дані у власну інформаційну систему, вноситиме дані, не-

обхідні для проведення митного контролю, здійснюватиме аналіз ризиків та проставлятиме відмітку «перевірено». За цим талоном транспортний засіб виїжджає за межі пункту пропуску. Така процедура дозволить пришвидшити проведення митних процедур при перетині митного кордону.

Декларування товарів на смарт-митниці здійснюватиметься за принципом «Єдиного вікна». Інформаційний веб-портал «Єдине вікно» матиме веб інтерфейси державного контролю за дотриманням законодавства про харчові продукти та корми, ветеринарно-санітарного і фітосанітарного контролю, державних органів, що видають дозвільні документи.

Впроваджуватиметься також процедура автоматизованого випуску товарів у митний режим на основі результатів застосування системи аналізу ризиків. Передбачається три канали випуску товарів за митними деклараціями: «зелений канал» (автоматизований випуск товарів за МД без здійс-

нення додаткової перевірки документів та проведення митного огляду); «жовтий канал» — випуск товарів за МД здійснюватиметься після проведення документального контролю; «червоний канал» (випуск товарів — після здійснення документального контролю та митного огляду).

Очікується, що нова система дозволить уніфікувати митні процедури, усунути вплив людського фактору та скоротити час на здійснення митних процедур. ■

РЕЄСТРАЦІЮ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ СПРОСТЯТЬ

В Україні запланували масштабне реформування діючого механізму обліку населення — це пропонується здійснити шляхом прийняття нового Закону «Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні» (законопроект № 9218, розроблений Офісом реформування адміністративних послуг).

Як відомо, у сфері обліку населення існує безліч проблем, у реєстрах територіальних громад накопичена частково недостовірна інформація, адже громадяни дуже часто проживають не за місцем реєстрації або реєструються не за місцем проживання. Однією з причин такого стану справ є складна процедура реєстрації місця проживання. Зв'язок реєстрації місця проживання з правом проживання у житлі також створює умови для маніпулювання з майновими та житловими правами.

Законопроектом пропонується запровадити декларативний принцип реєстрації місця проживання особи, який успішно застосовується у Нідерландах, Німеччині, Латвії та в ряді штатів США. Тобто, для реєстрації або зняття з реєстрації подаватиметься тільки заява-декларація, не потрібні жодні документи та погодження, внесення відміток до паспортів про місце проживання буде не обов'язковим і здійснюватиметься тільки за бажанням особи.

Декларацію можна буде подати, відвідавши будь-який орган реєстрації або ЦНАП (а не лише за місцем проживання, як зараз), а також через Інтернет або поштою.

До речі, проектом не передбачається створення будь-якого додаткового нового реєстру з даними про проживання особи, а також формування та ведення на державному рівні окремої бази адрес житла. Реєстри територіальних громад використовуватимуть ті самі локальні бази адрес, якими і зараз користуються органи реєстрації.

Також скасовується паперовий документообіг, усувається необхідність подавати гро-

мадянам довідки про місце проживання або склад сім'ї, виключається можливість дублювання реєстрації у різних реєстрах територіальних громад. Органи будуть обмінюватися інформацією про місце проживання без залучення особи, ця інформація відповідатиме дійсності на момент її запиту.

У разі здійснення реєстрації за однією адресою більше ніж трьох сімей така реєстрація особи підлягає тимчасовому блокуванню та підтвердженню факту проживання. Зазначений механізм попередить масову реєстрацію за однією адресою (так звані «адреси масової реєстрації» або «рукавички»).

Встановлюється адміністративна відповідальність за подання недостовірних відомостей під час реєстрації — штраф у розмірі 850—1700 грн (повторно — 1700—3400 грн). А от відповідальності за проживання особи в іншому місці, ніж зареєстроване, не передбачено.

Окрім того, задля захисту прав власників житла заплановано законодавчо встановити, що факт реєстрації не є підставою набуття особою або позбавлення її будь-яких прав на житло та інше майно. ■

ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАД МОЖУТЬ ЗАПРОВАДИТИ САМОПОДАТКУВАННЯ

В парламенті зареєстровано законопроект № 9187 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо самооподаткування населення», яким передбачається врегулювати питання самоорганізації населення та запровадити механізм самооподаткування.

Як зазначається в пояснювальній записці до проекту, особливу актуальність самооподаткування набуває в процесі добровільного об'єднання територіальних громад, адже в межах великого територіального утворення окремі населені пункти, у першу чергу сільські, через самооподаткування можуть формувати власний фінансовий ресурс та вільно ним розпоряджатися. Отже, Закон України «Про місцеве самоврядування» пропонується доповнити новою статтею 69-1 «Самооподаткування». Згідно цих змін, для фінансування окремих цільових заходів з вирішення питань місцевого значення за рішенням членів територіальної громади, прийнятим на місцевому референдумі, може запроваджуватися самооподаткування.

Самооподаткування в селі, селищі, місті у складі територіальної громади може запроваджуватися за рішенням загальних зборів (конференції) жителів відповідної території, яке затверджується рішенням відповідної ради.

При прийнятті рішення про запровадження самооподаткування обов'язково визначаються об'єкт та суб'єкт (суб'єкти) самооподаткування, розмір ставки, податковий період, пільги із самооподаткування та інші обов'язкові елементи, визначені у податковому та бюджетному законодавстві України. Порядок сплати, обліку та використання доходів від самооподаткування визначається в Статуті територіальної громади у відповідності до положень податкового та бюджетного законодавства України.

Ініціативою передбачено внесення змін до законів України «Про місцеве самоврядування», «Про органи самоорганізації населення», «Про відкритість використання публічних коштів», а також Податкового та Бюджетного кодексів.

На думку автора проекту, запровадження самооподаткування в територіальних громадах сприятиме згуртованості, дасть можливість ефективному вирішенню ряду проблем місцевого розвитку, під час проведення децентралізації дасть можливість громадам залуча-

ти кошти у місцеві бюджети і вкладати їх у масштабні власні проекти. **■**

БАНКИ ОТРИМАЛИ ДОСТУП ДО КРЕДИТНОГО РЕЄСТРУ НБУ

Національний банк України з початку осені цього року надав банкам можливість отримувати інформацію з Кредитного реєстру — згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо створення та ведення Кредитного реєстру Національного банку України та вдосконалення процесів управління кредитними ризиками банків».

Інформація з Кредитного реєстру НБУ надається банкам у режимі реального часу на безоплатній основі. Йдеться про інформацію стосовно боржників, умов кредитних операцій, виконання зобов'язань за такими операціями, класу боржників.

Використання банками такої інформації повинно сприяти створенню умов для зниження рівня кредитного ризику, формування конкурентного ринкового середовища, в якому добросовісні позичальники мають переваги перед недобросовісними, а також сприяти підвищенню рівня безпеки банківських операцій. Все це, у свою чергу, забезпечує позитивний вплив на надійність та стабільність банківської системи, вважають у НБУ.

У Кредитному реєстрі НБУ накопичується інформація про кредитні операції позичальників, заборгованість за якими становить понад 100 мінімальних заробітних плат перед одним банком.

Слід зазначити, що із 1 січня 2019 року банки будуть зобов'язані використовувати інформацію з Кредитного реєстру НБУ для оцінки ризиків кредитування. ■

ПРОПОНУЄТЬСЯ ПОСИЛИТИ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ ЗА ЗАТРИМКУ РОЗРАХУНКУ ПРИ ЗВІЛЬНЕННІ

До статті 117 Кодексу законів про працю України пропонується внести зміни з метою забезпечення належного виконання роботодавцем свого обов'язку, передбаченого статтею 116 КзПП, та посилення прав та гарантій працівників.

Згідно положень відповідного законопроекту № 9196, в разі невиклати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у строки, зазначені в статті 116 КзПП, при відсутності спору про їх

розмір, працівник має право на стягнення неустойки (пені) у розмірі 1 % від невиклатеної суми за кожен день прострочення — від дня прострочення виплати належних працівникові сум при звільненні до дня їх повної виплати, або до дня ухвалення судом рішення про стягнення пені, але не більше 100 % від належних працівникові сум при звільненні.

При наявності спору про розміри належних звільненому працівникові сум працівник має право на стягнення неустойки (пені) в тому разі, коли спір вирішено на користь працівника. Якщо спір вирішено на користь працівника частково, то розмір неустойки (пені) за час затримки визначає орган, який виносить рішення по суті спору.

Справа в тому, що на сьогодні в разі невиклати з вини власника або уповноваженого ним органу належних звільненому працівникові сум у

вищевказані строки, підприємство, установа, організація повинні виплатити працівникові його середній заробіток за весь час затримки по день фактичного розрахунку. Втім, судова практика свідчить про те, що наявна відповідальність роботодавця не є мотивацією для належного виконання обов'язку, передбаченого статтею 116 КзПП, а тому є необхідність посилення відповідальності за затримку розрахунку при звільненні. ■

ПРАВО ВЧИНЕННЯ НОТАРІАЛЬНИХ ДІЙ ХОЧУТЬ ПЕРЕДАТИ «УПОВНОВАЖЕНИМ ОСОБАМ»

«Уповноважена особа органу юстиції» — такий новий інститут пропонується запровадити законопроектом № 9140 «Про внесення змін до деяких зако-

нодавчих актів України щодо створення передумов для захисту економічних та спадкових прав громадян в сільській місцевості». Проект поданий кількома народними депутатами, але активно підтримується Міністерством юстиції України. Передбачені законопроектом «уповноважені особи» отримують повноваження щодо вчинення певних нотаріальних та реєстраційних дій, зокрема, посвідчення низки договорів, довіреностей, видача свідоцтв про право на спадщину, держреєстрація народження та смерті тощо. Виїзд у села таких осіб передбачається із «мобільними валізками», втім, яким чином при цьому повинна забезпечуватися нотаріальна таємниця та захист даних — не вказано.

Проти такої сумнівної ініціативи виступила нотаріальна спільнота, правничі та інші громадські організації, науковці. На думку Нотаріальної палати України, законопроект № 9140 запровадить «квазінотаріат», що не відповідає міжнародним

стандартам (зокрема, Угоді про асоціацію України з ЄС), відкриває великі можливості для рейдерських захоплень (дії стосовно прав на землю, корпоративних прав, при цьому без територіальної прив'язки), призведе до значних корупційних ризиків та зловживань («уповноважені особи» призначатимуться територіальними управліннями юстиції, які здійснюють контроль за нотаріатом), ставить під сумнів безспірність вчинення нотаріальних дій та їх якість.

Реакцією з боку парламентарів стала реєстрація низки альтернативних законопроектів, які пропонують інші механізми забезпечення доступу селян до нотаріальних дій та реєстраційних послуг, а також сприяють унеможливленню здійснення рейдерства. Один із запропонованих підходів — у випадку наявності округів, що не мають нотаріусів, Міністерство юстиції України повинно делегувати повноваження на вчинення нотаріальних дій нотаріусам з суміжного округу. ■

КНИГУ ВІДГУКІВ ТА ПРОПОЗИЦІЙ СКАСОВУЮТЬ

Мінекономрозвитку України підготувало проект постанови, яким ініціює скасування Книги відгуків та пропозицій відповідно до європейського досвіду та практики.

В Міністерстві нагадують, що Книга відгуків та пропозицій запроваджено ще в Радянському Союзі, і на той час вона була майже єдиним засобом контролю за підприємствами, установами та організаціями, які надавали послуги громадянам. Але зараз Книга не є дієвим інструментом для захисту прав та вводить в оману — споживачі сподіваються, що їхні записи можуть сприяти відновленню порушених прав, але на практиці це не працює, адже власники бізнесу часто не перевіряють Книгу. З прийняттям Закону України «Про звернення громадян» доцільніше спрямовувати особисті електронні чи письмові звернення бізнесу, на які компанії зобов'язані відповідати у встановлений законодавством термін, запевняють чиновники.

Іншим недоліком Книги відгуків та пропозицій є те, що громадяни мають вказувати свої персональні дані (адресу, номер телефону, інше). Оскільки доступ до цього інструменту має кожен, персональні дані можуть бути використані недобросовісним бізнесом чи шахраями.

Також підприємці змушені витрачати значні кошти на встановлення відповідального за ведення Книги, забезпечення щоквартальної перевірки

щодо ведення Книги, розгляд звернень, зберігання листів, підготовку звітів. А штраф від Держпродспоживслужби може накладатися навіть не через факт порушення прав споживачів, а просто у разі неправильного оформлення Книги. Загалом, на думку Мінекономрозвитку, Книга відгуків та пропозицій є застарілим та неефективним для споживачів інструментом. У країнах ЄС вона не використовується. Втім, така ініціатива викликала неоднозначну реакцію — наприклад, захисники прав споживачів вважають, що без Книги відгуків та пропозицій споживач стане ще менш захищеним і позбавленим інструментів захисту. ■

ІНІЦІЙОВАНО ЗМІНИ ЩОДО ПРЕДСТАВНИЦТВА АДВОКАТАМИ ДЕРЖОРГАНІВ

Конституційні зміни, згідно яких представництво інтересів у судах здійснюється виключно адвокатами, створюють

певні незручності, зокрема, складна процедура закупівель юридичних послуг перешкоджає здійсненню належного захисту державних інтересів та надання кваліфікованого юридичного представництва, вважає автор законопроекту № 9081.

Даним проектом ініційовано зміни до статті 2 Закону України «Про публічні закупівлі» щодо послуг за договорами про надання професійної правничої допомоги. Передбачається вирішити проблему щодо представництва адвокатами органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів соціального страхування та юридичних осіб, які забезпечують потреби держави або територіальної громади.

З цією метою пропонується встановити, що представництво здійснюється на підставі договорів про надання професійної правничої допомоги, а порядок обчислення гонорару у такому договорі визначається Кабміном спільно з Національною асоціацією адвокатів України. Особливості, порядок оцінки якості, повноти та своєчасності зазначеного пред-

ставництва визначатимуться Радою адвокатів України.

Зі сфери застосування Закону України «Про публічні закупівлі» заплановано виключити послуги за договорами про надання професійної правничої допомоги, що надаються адвокатськими об'єднаннями, адвокатськими бюро та адвокатами, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально.

Очікується, що прийняття законопроекту сприятиме вдосконаленню законодавчого регулювання надання професійної правничої допомоги в Україні. ■

СКАРГИ ПЛАТНИКІВ ЄСВ — ЗА НОВОЮ ПРОЦЕДУРОЮ

Вдосконалити та уніфікувати процедури адміністративного оскарження рішень контролюючих органів щодо нарахування ЄСВ пропонується урядовим законопроектом № 9047 «Про внесення змін до статей 1 і 25 Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування».

Передусім, запропоновано зменшити строки розгляду скарг в адміністративному порядку з 30 до 20 днів, а також надати можливість продовжити строки розгляду скарг для більш детального, всебічного та обґрунтованого дослідження матеріалів.

Згідно частини четвертої статті 25 Закону про збір та облік ЄСВ, органи Державної фіскальної служби, які розглядають скаргу платника єдиного внеску, зобов'язані

прийняти вмотивоване рішення та надіслати його платнику протягом 30 календарних днів. Разом з тим, положення статті 56 Податкового кодексу України встановлюють інші вимоги щодо термінів розгляду скарг платників податків: скарга розглядається протягом 20 днів, а у разі необхідності її термін розгляду може бути продовжений до 60 днів. Окрім того, функцію контрольно-перевірочної роботи закріплено виключно за контролюючими органами обласного та центрального рівнів.

Тобто, на сьогодні склалася колізія щодо застосування єдиних термінів та відповідних підходів до розгляду скарг платників податків на рішення контролюючих органів.

Саме тому мета прийняття законопроекту № 9047 — забезпечення єдиного підходу до розгляду скарг в адміністративному порядку. Це сприятиме підвищенню ефективності організації роботи та контролю за переглядом рішень органів ДФС з питань ЄСВ під час проведення процедури адміністративного оскарження. ■

ІДЕНТИФІКУВАТИ ОСОБУ ВОДІЯ ПРОПОНУЄТЬСЯ БЕЗ ПОСВІДЧЕННЯ

В парламенті зареєстровано законопроект № 9105 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо спрощення керування транспортними засобами», яким пропонується запровадити електронну систему ідентифікації особи водія — без пред'явлення посвідчення водія.

Відповідні зміни заплановані до Кодексу України про адміністративні правопорушення нова редакція частини 1 статті 126, статті 256, 265-1, 267) та Закону України «Про дорожній рух». Зміни скасовують обов'язок пред'являти посвідчення водія та можливість позбавити посвідчення водія працівниками поліції.

Пропоновані зміни до Закону України «Про дорожній рух» спрямовані на використання баз даних, які перебувають у розпорядженні поліції, для ідентифікації особи-водія.

Зокрема, згідно проекту водій зобов'язаний: у випадку відсутності фото водія у базі даних мати при собі посвідчення водія або інший документ, що посвідчує особу; на вимогу поліцейського чітко та зрозуміло назвати своє прізвище, ім'я, по батькові, повну дату народження — для перевірки поліцейським даних у базі; у випадку відсутності у відповідній базі даних про надане власником транспортного засобу право керування особою-водієм — мати при собі реєстраційний документ на транспортний засіб і т.д.

На думку ініціаторів проекту, Національна поліція оснащена сучасною базою даних щодо громадян, їх транспортних засобів, їх технічного стану, скоєних правопорушень тощо, а тому може активно використовувати таку інформацію у будь-який момент. Тому може орієнтуватися на позитивний досвід Грузії та Швеції і скасувати вимогу для громадян України мати посвідчення водія, реєстраційний документ на транспортний засіб та страховий поліс. Мета змін — стимулювати перехід до цифрової економіки. **■**

ЗА НЕЗАКОННЕ ПЕРЕТИНАННЯ КОРДОНУ — ПОЗБАВЛЕННЯ ВОЛІ

Парламентом прийнято Закон України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за незаконне перетинання державного кордону».

Кодекс доповнено новою статтею 332-2 «Незаконне перетинання державного кордону» — передбачено кримінальну відповідальність за перетинання державного кордону України особою, що має громадянство (підданство) держави-агресора, або іншою особою в інтересах держави-агресора, які суперечать національним інтересам України, будь-яким способом поза пунктами пропуску через державний кордон України або в пунктах пропуску через державний кордон України без відповідних документів або за

документами, що містять недостовірні відомості.

Санкція статті передбачає покарання у вигляді позбавлення волі на строк до 3-х років. Те саме діяння, вчинене повторно або групою осіб, передбачає позбавлення волі на строк від 3-х до 5-ти років. Також передбачено кримінальну відповідальність за вищеазначені правопорушення із застосуванням зброї у вигляді позбавлення волі на строк від 5-ти до 8-ми років.

Раніше законодавство України передбачало за такі дії лише адміністративну відповідальність — штраф або арешт. Але вид відповідальності та розмір санкції за незаконне перетинання кордону представниками держави-агресора в умовах сьогодення є неспівмірними із суспільною небезпечністю таких діянь, зазначали автори законопроекту.

Криміналізація незаконного перетину кордону з певними кваліфікуючими ознаками сприятиме захисту державного суверенітету та територіальної цілісності України. **■**

ОЛЕКСАНДР БОЙЧУК
Адвокат

Законотворча активність Міністерства охорони здоров'я та Верховної Ради України продукує кардинальні зміни у медичній галузі вже найближчим часом. Детальний аналіз реформаторських дій та програм уряду свідчить про його наміри фінансувати більшість медичних послуг за рахунок державного та місцевих бюджетів. Проте, такі медичні послуги є і будуть безкоштовними для пацієнтів лише за умови чіткого дотримання ними визначеного урядом порядку.

“

БЛИЗЬКО 17,5 МІЛЬЙОНІВ УКРАЇНЦІВ НА ДАНИЙ ЧАС УЖЕ ОБРАЛИ СВОЇХ СІМЕЙНИХ ЛІКАРІВ, ПОДАВШИ ДЕКЛАРАЦІЇ ПРО ВИБІР ЛІКАРЯ ВІДПОВІДНО ДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ДЕРЖАВНІ ФІНАНСОВІ ГАРАНТІЇ МЕДИЧНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ».

**ПЕРЕЗАВАНТАЖЕННЯ
СИСТЕМИ ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ
НАБИРАЄ ОБЕРТІВ**

З початку 2018 року на виконання вказівки МОЗ з бюджетних установ в комунальні некомерційні підприємства переформатувались понад 150 закладів первинної медичної допомоги. Це дозволило їм укласти договір із Національною службою здоров'я та з 1 липня 2018 року отримувати гарантоване фінансування по сімнадцяти пунктах послуг — від консультацій щодо формування навичок здорового життя до проведення обов'язкових медичних втручань при наявності факторів ризику для здоров'я пацієнта.

При цьому зведений державний бюджет охорони здоров'я на 2019 рік у проекті передбачає 92,3 мільярдів гривень, що на 9,5 мільярдів гривень більше, ніж у 2018 році. У 2019—2020 роках урядом планується також поступове належне фінансування не тільки первинної, а й вторинної (спеціалізованої) та третинної (високоспеціалізованої) медичної допомоги. Тільки на програму «Безкоштовна діагностика» у 2019 році заплановано виділення 2 мільярдів гривень для оплати проведення необхідних досліджень та аналізів, які можна отримати тільки за направленням сімейного лікаря. З 1 січня 2019 року планується початок програми з безкоштовної діагностики на рівні вторинної медичної допомоги, яку теж можна буде отримати тільки за направленням сімейного лікаря.

Близько 17,5 мільйонів українців на даний час уже обрали своїх сімейних лікарів, подавши декларації про вибір лікаря відповідно до Закону України «Про державні фінансові гарантії медичного обслу-

говування населення». Саме цю декларацію МОЗ визначає як документ, що підтверджує волевиявлення пацієнта (його законного представника) про вибір лікаря, який надаватиме йому первинну медичну допомогу.

Такий декларативний спосіб визначення лікаря для отримання первинної медичної допомоги хоча і передбачає обов'язок надавача ПМД прийняти декларацію та надати послуги, однак, в свою чергу, створює обов'язок пацієнта перед лікарем виконувати медичні приписи та правила внутрішнього розпорядку надавача ПМД. Внаслідок невиконання пацієнтом цього обов'язку сімейний лікар може подати заяву та відмовитись лікувати порушника.

Договірні правовідносини, у тому числі з охорони здоров'я, передбачають добровільний вибір сторонами не тільки контрагента, а й істотних умов. Зокрема, у здоровому ринковому середовищі важливим чинником для споживача при виборі лікаря є показник ціна/якість. Саме вибір споживачем медичних послуг з урахуванням цього показника здебільшого сприяє покращенню якості їх надання.

МОЗ пропонує споживачу обирати тільки лікаря. Хоча в даний час це стосується вибору лікаря ПМД, держава декларує намір розширити його на інші види медичної допомоги.

Значно розширює такий вибір програма приватного персонального медичного страхування. Купуючи поліс медичного страхування, споживач обирає ціну послуг в майбутньому, чим забезпечує собі медичний захист відповідно до

власних уподобань та можливостей. Укладаючи з лікарем договір на медичне обслуговування, застрахований споживач є не просто пацієнтом у визначених законодавством вузьких рамках, а стає повноцінним учасником договірних відносин з розширеними правами та додатковим правовим захистом від некомпетентності та свавілля у важливій для нього сфері охорони життя та здоров'я.

Конституція України визначає обов'язок держави створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування.

Чи матиме персональне медичне страхування сенс в умовах такого посилення ролі держави в галузі медичних послуг, яке ставить під сумнів появу нових гравців — приватних страхових компаній та дійсно автономних лікувальних закладів? Із врахуванням іноземного досвіду — безумовно, так.

Наприклад, у Сполучених Штатах Америки система охорони здоров'я, яка є однією з найкращих у світі, не передбачає обов'язкового медичного

страхування. Однак, у США поряд з приватним широко використовується державне страхування трьох видів, яке забезпечує більш прозорий обіг коштів, ніж державне фінансування медичних послуг. Це Medicaid для людей і сімей з низьким доходом, дітей і вагітних жінок без страховки. Другим видом є Medicare для пенсіонерів, які досягли 65-річного віку, та інвалідів. Страхування Veteran Health Administration отримують військовослужбовці та члени їх сімей, армійські ветерани. У 2010 році уряд США запровадив програму обов'язкового медичного страхування, яка викликала обурення американців через збільшення їхніх фінансових витрат, тому в 2017 році була відмінена.

А от у Німеччині медичне страхування є обов'язковим. Німецький уряд, за винятком деяких сегментів, не фінансує систему охорони здоров'я, а лише здійснює нагляд над функціонуванням усієї децентралізованої системи медичного страхування.

У Франції більше 70% населення страхує Національна

“

УКЛАДАЮЧИ З ЛІКАРЕМ ДОГОВІР НА МЕДИЧНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ, ЗАСТРАХОВАНИЙ СПОЖИВАЧ Є НЕ ПРОСТО ПАЦІЄНТОМ У ВИЗНАЧЕНИХ ЗАКОНОДАВСТВОМ ВУЗЬКИХ РАМКАХ, А СТАЄ ПОВНОЦІННИМ УЧАСНИКОМ ДОГОВІРНИХ ВІДНОСИН З РОЗШИРЕНИМИ ПРАВАМИ ТА ДОДАТКОВИМ ПРАВОВИМ ЗАХИСТОМ ВІД НЕКОМПЕТЕНТНОСТІ ТА СВАВІЛЛЯ У ВАЖЛИВІЙ ДЛЯ НЬОГО СФЕРІ ОХОРОНИ ЖИТТЯ ТА ЗДОРОВ'Я.

страхова організація, підконтрольна Міністерству соціального забезпечення та праці, а приватне медичне страхування широко розповсюджене в сільськогосподарському секторі.

У Нідерландах по даний час медичне страхування зберігає ознаки обов'язкового універсального та нормується страховим фондом, однак функції управління та планування здійснюють страхові компанії, які отримують кошти від фонду. У Швеції та консервативній Великобританії, як і в Україні, сферу охорони здоров'я фі-

нансує держава, за винятком незначної кількості добровільних програм страхування. В Україні Закон «Про державні фінансові гарантії медичного обслуговування населення» визначає два випадки, коли коштами з добровільного медичного страхування можуть оплачуватись медичні послуги. У першому випадку це оплата медичних послуг для іноземців. Інший випадок передбачає надання медичних послуг та лікарських засобів, що не включені до програми медичних гарантій та не підлягають оплаті за рахунок коштів Державного бюджету України, передбачених на реалізацію програми медичних гарантій.

Медичне страхування та договірні правовідносини в сфері надання медичних послуг на даний час не мають в Україні великої популярності. За статистичними даними страхових компаній медичні страхові поліси на рік купують тільки 5% українців, що надто мало для розвитку страхового ринку в цьому напрямку. Як результат, не більше десяти страхових компаній можуть запропонувати якісне страхування з чіткою методикою розрахунку тарифів та обсягу безплатної медичної допомоги, на яку може розраховувати застрахований.

Фактично на ринку медичного страхування існує ситуація, за якої приватний сектор намагається притягнути клієнтів меншим розміром внеску, що сприяє зменшенню суми страхового відшкодування. Завдана здоров'ю шкода здебільшого відшкодовується в межах 100 тисяч гривень і нечасто покриває усі витрати страхувальника. Витрати на

зубне протезування, лікування онкологічних та спадкових захворювань, трансплантацію медичне страхування не покриває взагалі.

За відсутності визначених державою чітких правил регулювання договірних правовідносин між лікарем та пацієнтом останній позбавлений реальної можливості контролю дотримання стандартів обсягів медичної допомоги, кваліфікації персоналу, правильності вибору медичних технологій і дотримання їх якості, якості виконання самої роботи. Закон України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» не містить чітких норм щодо договірних відносин між лікарем та пацієнтом, однак визначає, що правові, економічні, організаційні основи захисту прав та законних інтересів пацієнтів визначаються законом.

Тому при укладенні договорів з лікарем чи медичним закладом пацієнтам слід поки що керуватися загальними нормами українського законодавства, що регулюють договірні

правовідносини, з урахуванням особливостей сфери охорони здоров'я, викладених у Законі України «Основи законодавства України про охорону здоров'я».

Оскільки незабаром МОЗ планує реформування системи медичної освіти, маємо надію, що напрямок закладення у свідомості майбутніх лікарів підвалин ринкової, конкурентоспроможної, якісної медицини стане в ній пріоритетним. ■

““

ПРИ УКЛАДЕННІ ДОГОВОРІВ З ЛІКАРЕМ ЧИ МЕДИЧНИМ ЗАКЛАДОМ ПАЦІЄНТАМ СЛІД ПОКИ ЩО КЕРУВАТИСЯ ЗАГАЛЬНИМИ НОРМАМИ УКРАЇНСЬКОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО РЕГУЛЮЮТЬ ДОГОВІРНІ ПРАВОВІДНОСИНИ, З УРАХУВАННЯМ ОСОБЛИВОСТЕЙ СФЕРИ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я, ВИКЛАДЕНИХ У ЗАКОНІ УКРАЇНИ «ОСНОВИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ПРО ОХОРОНУ ЗДОРОВ'Я».

ОЛЬГА ЗАЙОМА

Керуючий партнер
Адвокатського об'єднання
«Київська правнича
компанія»

Після проголошення незалежності України, з метою збереження фундаменту молодій державі та недопущення розпорошення «народної» власності, було прийнято ряд нормативно-правових актів, які унеможливили або обмежували її перерозподіл.

“

ПОСТАНОВОЮ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ВІД 4 ЛЮТОГО 1994 РОКУ «ПРО МАЙНО ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ КОЛИШНЬОГО СРСР» ВСТАНОВЛЕНО, ЩО ДО ЗАКОНОДАВЧОГО ВИЗНАЧЕННЯ СУБ'ЄКТІВ ПРАВА ВЛАСНОСТІ МАЙНА ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ КОЛИШНЬОГО СРСР, РОЗТАШОВАНОГО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ЗАЗНАЧЕНЕ МАЙНО Є ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ.

СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО СТАТУСУ МАЙНА ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ: ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

Постановою Верховної Ради УРСР «Про захист суверенних прав власності Української РСР», прийнятою ще восени 1990 року, було введено мораторій на будь-які зміни форми власності та власника державного майна — до введення в дію Закону України Української РСР про роздержавлення майна.

Указом Президії Верховної Ради України від 30 серпня 1991 року «Про передачу підприємств, установ та організацій союзного підпорядкування, розташованих на території України, у власність держави» та Законом України від 10 вересня 1991 року «Про підприємства, установи та організації союзного підпорядкування, розташовані на території України» було передбачено, що майно та фінансові ресурси підприємств, установ, організацій та інших об'єктів союзного підпорядкування, розташовані на території України, є державною власністю.

Постановою Верховної Ради України від 14 лютого 1992 року «Про управління майном підприємств, установ та організацій, що є у загальнодержавній власності» визначено, що функції з управління державним майном покладено на Кабінет Міністрів України, а після набрання чинності постановою Верховної Ради України від 7 липня 1992 року «Про Тимчасове положення про Фонд державного майна України» — на ФДМУ.

Постановою Верховної Ради України від 10 квітня 1992 року «Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України» з метою

збереження майна загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР до визначення їх правонаступників вирішено майно та фінансові ресурси розташованих на території України підприємств, установ та об'єктів, що перебували у віданні центральних органів цих організацій, передати Фонду державного майна України — тимчасово.

Постановою Верховної Ради України від 4 лютого 1994 року «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР» встановлено, що до законодавчого визначення суб'єктів права власності майна загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР, розташованого на території України, зазначене майно є загальнодержавною власністю. До законодавчого визначення правонаступників майна загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР ФДМУ здійснює право розпорядження цим майном в процесі приватизації та повноваження орендодавця майнових комплексів підприємств та організацій.

Основної мети було досягнуто, але держава була приречена на зміни в економіці, правовому полі, суспільно-політичному житті, а тому потрібно було все розпочати знову.

З державним майном було все зрозуміло, а от з майном загальносоюзних громадських організацій, яке по чисельному складу могло конкурувати з сегментом державного майна, все було набагато складніше. Ці труднощі розпочались відразу, адже в відповідних нормативно-правових актах не існувало суб'єктного складу, на який вони розповсюджува-

лись, а правові дефініції щодо ідентифікації саме статусу загальносоюзної громадської організації також були досить розмитими.

Водночас на хиткому правовому полі залишились такі велетні серед громадських організацій, як спілка кооператорів, творчі спілки, добровільне товариство сприяння армії авіації і флоту (ДТСААФ), професійні спілки.

Розглянемо на їх прикладах, як кожен боровся за своє «нове життя».

СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ

Спілка споживчих товариств України (Укоопспілка) визначила правовий статус належного їй майна через процедуру офіційного тлумачення Конституційним Судом України відповідних статей Закону України «Про кооперацію» (справа № 1-30/2004 про захист права власності організації споживчої кооперації).

КСУ в своєму рішенні від 11 листопада 2004 року № 16-рп/2004 дійшов висновку, що безоплатна передача колгоспних ринків організаціям споживчої кооперації не суперечила чинному на той час законодавству, внаслідок чого ці ринки як цілісні майнові об'єкти перейшли у володіння і користування організаціям споживчої кооперації, які відповідно до положень Закону України «Про власність» набули права власності на передане їм майно на підставі правовстановлюючих документів. Також Суд зазначив, що передача колгоспних ринків із залишенням їх у державній власності не породжувала б обов'язку кооператорів самостійно та за рахунок своїх коштів безвідплатно відновлювати, реконструювати, оснащувати, розвивати колгоспні ринки, оскільки це призводило б до порушення конституційного принципу, згідно з яким державне керівництво економікою здійснювалося з активним використанням господарського розрахунку, прибутку, собівартості, інших економічних підойм і

“

СПІЛКА СПОЖИВЧИХ ТОВАРИСТВ УКРАЇНИ (УКООПСІЛКА) ВИЗНАЧИЛА ПРАВОВИЙ СТАТУС НАЛЕЖНОГО ЇЙ МАЙНА ЧЕРЕЗ ПРОЦЕДУРУ ОФІЦІЙНОГО ТЛУМАЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИМ СУДОМ УКРАЇНИ ВІДПОВІДНИХ СТАТЕЙ ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО КООПЕРАЦІЮ» (СПРАВА № 1-30/2004 ПРО ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙ СПОЖИВЧОЇ КООПЕРАЦІЇ).

стимулів (частина друга статті 16 Конституції Української РСР 1978 року).

Отже, фактично було визнано в повному обсязі право власності Укоопспілки, її органів і організацій на майно, у тому числі майно, яке було передано органами влади колишнього Союзу РСР і Української РСР та перебувало у віданні державних органів СРСР і УРСР, зокрема, так звані колгоспні ринки, та встановлено, що набуте нею майно належно від часу і не на заборон-

нених законом підставах охороняється законом і підлягає державному захисту нарівні з правами інших суб'єктів права власності.

ТВОРЧІ СПІЛКИ

Творчі спілки в 1997 році домоглися прийняття Верховною Радою України профільного Закону «Про професійних творчих працівників та творчі спілки».

Статтею 21 цього Закону було передбачено, що джерелом формування майна і коштів творчих спілок є, зокрема, майно колишніх загальносоюзних творчих спілок Союзу РСР, до якого належать розташовані на території України будинки, споруди, матеріально-технічні засоби, які станом на 24 серпня 1991 року згідно з правостановлюючими документами перебували у віданні творчих спілок колишнього СРСР, або ж у володінні/користуванні відповідних республіканських чи територіальних структур.

З урахуванням прикінцевих положень до цього Закону, держава в особі Верховної Ради України фактично погодилася з тим, що все майно, яке перебувало станом на 24 серпня 1991 року у віданні творчих спілок, у тому числі колишнього СРСР, є власністю відповідних творчих спілок України.

Кабінету Міністрів України було доручено разом із Фондом державного майна України забезпечити передачу у власність чи надати у безстрокове користування нерухоме майно творчим спілкам (Всеукраїнській музичній спілці, Спілці архітекторів України, Спілці дизайне-

рів України, Спілці журналістів України, Спілці кінематографістів України, Спілці композиторів України, Спілці майстрів народного мистецтва України, Спілці письменників України, Спілці театральних діячів України, Спілці фотохудожників України, Спілці художників України), яке було в їхньому користуванні на момент прийняття Верховною Радою України постанови від 10 квітня 1992 року «Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України».

ДТСААФ

Щодо правового статусу майна ДТСААФ варто зазначити, що після розпаду Радянського Союзу Президія Верховної Ради України видала указ від 7 жовтня 1991 року № 1608-XII, яким підпорядкувала Міністерству оборони України все майно колишнього Міноборони СРСР, передане навчальним організаціям ДТСААФ на території України. Пунктом 3 вказаного Указу Кабінет Міністрів України було зобов'язано виробити механізм реалізації цього акта.

Разом з цим, протягом 27 років уряд не розробив механізму реалізації вищевказаного указу та не вирішив на законодавчому рівні питання визначення правонаступництва в користуванні майном громадських організацій колишнього СРСР.

У свою чергу, органи ФДМУ протягом вказаного часу не виконали вимоги постанов Верховної Ради України від 10 квітня 1992 року №2268-XII та від 4 лютого 1994 року №3943-

XII, майно та фінансові ресурси вказаних суб'єктів до цього часу не прийняли. Міністерство оборони України питання повернення рухомого майна від громадських організацій не ініціювало.

З метою розв'язання вказаного питання Указом Президента України від 12 березня 2015 року №140/2015 введено в дію рішення Ради національної безпеки і оборони України від 18 лютого 2015 року «Про заходи щодо створення належної матеріально-технічної бази для лікування, реабілітації та оздоровлення військовослужбовців та інших осіб, які брали безпосередню участь в антитерористичній операції, забезпеченні її проведення, а також учасників бойових дій та інвалідів війни», яким, серед іншого, зобов'язано Кабінет Міністрів України провести в тримісячний строк інвентаризацію майна загальносоюзних громадських об'єднань (організацій) колишнього СРСР, та внести на розгляд Верховної Ради України проект Закону України «Про правовий режим майна загальносоюзних громадських об'єднань (організацій) колишнього Союзу РСР». Однак, проведення

ПІСЛЯ РОЗПАДУ РАДЯНСЬКОГО СОЮЗУ ПРЕЗИДІЯ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ ВИДАЛА УКАЗ ВІД 7 ЖОВТНЯ 1991 РОКУ № 1608-XII, ЯКИМ ПІДПОРЯДКУВАЛА МІНІСТЕРСТВУ ОБОРОНИ УКРАЇНИ ВСЕ МАЙНО КОЛИШНЬОГО МІНОБОРОНИ СРСР, ПЕРЕДАНЕ НАВЧАЛЬНИМ ОРГАНІЗАЦІЯМ ДТСААФ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ.

інвентаризації вищевказаного майна не організовано, відповідний законопроект до парламенту не внесено.

Вказані порушення, серед іншого, спричинило й те, що 10 жовтня 1991 року Міністерство юстиції України зареєструвало статут Всеукраїнської громадської організації «Товариство сприяння обороні України», відповідно до якого ТСОУ самочинно оголосило себе « правонаступником » ДТСААФ, у тому числі щодо користування майном ДТСААФ і Міністерства оборони СРСР. Аналогічним чином, користуючись правовою невизначеністю в умовах розпаду СРСР, співробітники закладів ДТСААФ (авіаційно-спортивних клубів, автошкіл, плавальних басейнів, навчальних закладів тощо) виступали засновниками місцевих самоврядних громадських організацій, які самочинно проголошували себе « правонаступниками » ДТСААФ у складі ТСОУ.

Незаконність використання ТСОУ та організаціями й під-

приємствами ТСОУ майна української республіканської організації ДТСААФ неодноразово підтверджувалась судовими рішеннями. Ця судова практика підтвердила факти незаконності дій службових осіб ТСОУ, пов'язаних із відчуженням майна ДТСААФ, яке незаконно використовується вказаною громадською організацією. Факти протиправної діяльності представниками ТСОУ підтверджуються і прийняттям відповідних

“

ВІДСУТНІСТЬ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВИКОРИСТАННЯ ВКАЗАНОВОГО ДЕРЖАВНОГО МАЙНА, НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ІЗ ОРГАНОМ УПРАВЛІННЯ УНЕМОЖЛИВЛЮЄ ЗДІЙСНЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ЙОГО ВИКОРИСТАННЯМ, ЩО СТАЄ ПРИЧИНАМИ ЗНИЩЕННЯ, РОЗКРАДАННЯ ТА НЕЗАКОННОГО ВІДЧУЖЕННЯ, В ДАНОМУ ВИПАДКУ, ДІЙСНО ДЕРЖАВНОЇ ВЛАСНОСТІ.

процесуальних рішень правоохоронними органами. Ігнорування вимог рішень Президента та парламенту України призводить до того, що більш ніж чверть століття унікальна матеріально-технічна база, яка повинна використовуватися для розвитку спортивно-технічних і військово-прикладних видів спорту, проведення заходів військово-патріотичного виховання молоді, безоплатно використовується приватними структурами з виключною метою збагачення останніх. Більше того, відсутність нормативного врегулювання правового режиму використання вказаного державного майна, невизначеність із органом управління унеможливорює здійснення контролю за його використанням, що стає причинами знищення, розкрадання та незаконного відчуження, в даному випадку, дійсно державної власності.

ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ

З правовим статусом профспілкового майна, яке ототожнюється з Федерацією професійних спілок України, майном її членських організацій та суб'єктів господарювання, заснованих на профспілковому майні, ситуація виглядає більш драматичною.

Система профспілкових санаторно-курортних та оздоровчих закладів є сьогодні єдиним у державі цілісним комплексом, який забезпечує повний цикл надання лікувальних та реабілітаційних послуг найширшого спектру і складає основу санаторно-курортної галузі економіки. Профспілкові заклади є найбільш доступними для

трудящих за співвідношення ціна/якість та охоплюють усі регіони і кліматичні зони України. Майно членських організацій профспілок, здебільшого, це будинки профспілок та будівлі навчально-методичних центрів, які використовуються для здійснення статутної діяльності.

Тому питання законодавчого унормування статусу профспілкового майна є досить актуальним.

В 2011 році Генеральна прокуратура України в інтересах держави в особі Фонду державного майна України розпочала безпрецедентну судову кампанію проти профспілкових організацій по визнанню профспілкового майна державною власністю та його вилученню. В господарських та судах загальної юрисдикції перебувало на розгляді понад 200 проваджень, на полі судових баталій зустрілись непримиренні правові позиції двох сторін.

Інтереси державного майна захищають Фонд державного майна України та його процесуальний представник — Генеральна прокуратура України. Інтереси профспілкового майна відстоює Федерація професійних спілок України, її членські організації та основні суб'єкти господарювання — приватні акціонерні товариства «Укрпрофоздоровниця» та «Укрпрофтур».

Правова позиція держави базується на вищевказаних нормативно-правових актах та узагальненні судової практики Верховного суду України — рішеннях, прийнятих за результатами розгляду заяв про перегляд судового рішення за II півріччя 2014 року та I півріччя 2015 року.

ПОЗИЦІЯ ДЕРЖАВИ НАСТУПНА. СУБ'ЄКТИ ПРАВА ВЛАСНОСТІ МАЙНА ЗАГАЛЬНОСОЮЗНИХ ПРОФСПІЛОК КОЛИШНЬОГО СОЮЗУ РСР, РОЗТАШОВАНОГО НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ, ЗАКОНОДАВЧО НЕ ВИЗНАЧЕНІ, А ТОМУ ЦЕ МАЙНО Є ЗАГАЛЬНОДЕРЖАВНОЮ ВЛАСНІСТЮ, А ПРАВО РОЗПОРЯДЖАТИСЯ НИМ, У ТОМУ ЧИСЛІ І СПІРНИМ ОБ'ЄКТОМ, ПОВИННО ЗДІЙСНЮВАТИСЯ ФДМУ В СИЛУ ПРИЙНЯТИХ ВЕРХОВНОЮ РАДОЮ НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ.

На боці профспілок — законодавство, яке діяло на той період (Конституція УРСР 1978 року, Цивільний кодекс УРСР 1963 року, Закон «Про власність»), чинна Конституція України, Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності», Закон України «Про об'єднання громадян», експертно-правові висновки провідних наукових установ та практика Європейського суду з прав людини.

Позиція держави наступна. Правовий статус ВЦРПС, його завдання, функції визначалися статутом професійних спілок СРСР, в редакції, затвердженій XVIII з'їздом профспілок СРСР від 1 січня 1987. Відповідно до статуту професійні спілки являлись загальносоюзною громадською організацією, до складу якої входили республіканські ради. У своїй діяльності профспілки керувалися загальним статутом профспілок СРСР та до 1990 року були загальносоюзною громадською організацією. В єдиній системі профспілок колишнього СРСР

Укрпрофрада представляла республіканську організацію і мала статус юридичної особи. За таких обставин, передача майнових комплексів у відання Української республіканської ради профспілок жодним чином не мала наслідком зміну форми власності переданого майна, яке так і залишилося державним.

Таким чином, суб'єкти права власності майна загальносоюзних профспілок колишнього Союзу РСР, розташованого на території України, законодавчо не визначені, а тому це майно є загальнодержавною власністю, а право розпоряджатися ним, у тому числі і спірним об'єктом, повинно здійснюватися ФДМУ в силу прийнятих Верховною Радою нормативно-правових актів.

На думку профспілок, державною власністю майно українських профспілок не могло стати з декількох основних причин. Так, вже саме проголошення в Декларації про державний суверенітет України обов'язку новоствореної Української держави забезпечувати захист усіх форм власності, однією з яких згідно Конституції 1978 року була профспілкова власність. Що ж до постанови Верховної Ради України «Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України» 1992 року, то її положення не можуть поширюватися на майно українських профспілок. Зокрема, у вищезазначеній постанові йдеться про те, що до визначення правонаступників загальносоюзних громадських організацій колишнього СРСР тимчасово Фонду державного майна

Україні передається майно та фінансові ресурси розташованих на території України підприємств, установ та об'єктів, що перебували у віданні центральних органів цих організацій.

Приписи цієї постанови не можуть поширюватися на правовідносини, оскільки правонаступником загальносоюзної організації колишнього СРСР — ВЦРПС — на території України вже в 1990 році було визначено Федерацію незалежних профспілок України, а з 1992-го — Федерацію профспілок України.

Аналогічний висновок можна зробити стосовно постанови Верховної Ради України «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР» 1994 року. Так, у ст. 1 постанови зазначається, що тимчасово, до законодавчого визначення суб'єктів права власності майна загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташованого на території України, зазначене майно є загальнодержавною власністю.

По-перше, як зазначалося вище, станом на 1994 рік в Україні не було майна такої загальносоюзної громадської організації колишнього СРСР, як ВЦРПС, а постанова Верховної Ради України не має зворотної сили.

По-друге, зазначена постанова порушує норми Конституції України, яка була чинною на момент її прийняття, та Декларації незалежності України. Так, у ст. 49 Конституції України (1978 року, з наступними змінами) проголошувалося, що громадським організаціям гарантуються умови для виконання своїх статутних завдань, а Декларацією, як згадувалося раніше, надавалися гарантії захисту всіх форм власності. До того ж у прикінцевих положеннях Декларації зазначалося, що остання є основою для нової Конституції та законів України, а тому правові акти, які приймалися пізніше, не можуть їй суперечити.

Доповнює повноту правомірності права власності, на думку профспілок, базовий на той період Закон України «Про власність» 1991 року, який визнавав професійні спілки суб'єктами права колективної власності. Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності» встановлює, що профспілки можуть мати у власності кошти та інше майно, необхідне для здійснення їх статутної діяльності. Закон України «Про об'єднання громадян», який поширює свою дію на діяльність профспілок у певних межах, також вирішує питання щодо набуття права власності на майно об'єднання громадян.

Аналіз рішень Європейського суду з прав людини дає можливість стверджувати, що правова визначеність розглядається як правовий принцип, якого мають дотримуватися всі держави, що приєдналися до Європейської конвенції про захист прав і основопо-

ложних свобод людини 1950 року. Україна ратифікувала цю конвенцію у 1997 році. Правова визначеність, зокрема, на прикладі істинності остаточного судового рішення, тлумачиться Євросудом як елемент сталого правопорядку, досягнути якого повинні держави, що приєдналися до Європейської конвенції. Тому збереження фактичного статус-кво майна профспілок відповідатиме принципам верховенства права та міжнародним документам із прав людини, які ратифіковані Україною.

Більше того, Європейський суд факт передачі (відчуження) майна за рішенням компетентних державних органів від одного власника до іншого не розглядає як порушення (позбавлення) прав першого власника. А тому передачу профспілкам у 1960 році санаторіїв і будинків відпочинку Міністерства охорони здоров'я УРСР згідно з постановою Ради Міністрів Української РСР не можна розцінювати як неправомірне позбавлення права власності держави та державних

НА ДУМКУ ПРОФСІЛОК, БАЗОВИЙ НА ТОЙ ПЕРІОД ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ВЛАСНІСТЬ» 1991 РОКУ, ЯКИЙ ВИЗНАВАВ ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ СУБ'ЄКТАМИ ПРАВА КОЛЕКТИВНОЇ ВЛАСНОСТІ. ЗАКОН УКРАЇНИ «ПРО ПРОФЕСІЙНІ СПІЛКИ, ЇХ ПРАВА ТА ГАРАНТІЇ ДІЯЛЬНОСТІ» ВСТАНОВЛЮЄ, ЩО ПРОФСІЛКИ МОЖУТЬ МАТИ У ВЛАСНОСТІ КОШТИ ТА ІНШЕ МАЙНО, НЕОБХІДНЕ ДЛЯ ЗДІЙСНЕННЯ ЇХ СТАТУТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.

підприємств, які брали пайову участь у будівництві таких об'єктів.

Вирішення зазначеної проблеми залежить від відповіді на питання: чи мав місце факт правонаступництва?

За радянських часів існувала Всесоюзна Центральна рада професійних спілок (ВЦРПС), яка була реорганізована у Загальну конфедерацію професійних спілок СРСР (ЗКП СРСР). У 1990 році шляхом виділення із ЗКП СРСР було створено Українську республіканську раду професійних спілок, яку, в свою чергу, було створено за рішенням з'їзду профспілок України. Цей з'їзд одночасно став установчим з'їздом незалежних профспілок України — Федерації незалежних профспілок України, що в подальшому стала йменуватися Федерацією профспілок України.

Таким чином, мало місце припинення юридичної особи з правонаступництвом (реорганізація), внаслідок чого майно профспілок Союзу РСР, що перебувало на території України,

стало належати профспілкам України — Федерації профспілок України.

В 1991 році були створені акціонерні товариства «Укрпрофоздоровниця» та «Укрпрофтур», яким Федерацією профспілок України було передане майно профспілок.

Але у 1992 році Верховна Рада України приймає постанову «Про майнові комплекси та фінансові ресурси громадських організацій колишнього Союзу РСР, розташовані на території України», у 1994 році — постанову «Про майно загальносоюзних громадських організацій колишнього Союзу РСР», а у 2007 році — Закон України «Про мораторій на відчуження майна, що перебуває у володінні Федерації професійних спілок України». Аналіз цих нормативних актів свідчить про те, що держава Україна фактично не визнала правонаступництва Федерації профспілок України.

Що ж до майна, переданого профспілкам, то жодних дій, які могли б розцінюватися в

“

ОСКІЛЬКИ ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ВЛАСНОСТІ В УКРАЇНІ ВИЗНАЧАЄТЬСЯ ВИКЛЮЧНО ЗАКОНАМИ УКРАЇНИ, ТА БЕРУЧИ ДО УВАГИ НЕОДНОЗНАЧНІСТЬ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ, ІСНУЄ НАГАЛЬНА ПОТРЕБА ОСТАТОЧНО ЗАКОНОДАВЧО ВРЕГУЛЮВАТИ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ НА МАЙНО ПРОФСПІЛОК.

якості дій власника, держава фактично не здійснювала, всі дії вчинялись профспілками самостійно в рамках власного законодавства для здійснення статутних завдань.

Оскільки правовий режим власності в Україні визначається виключно законами України, та беручи до уваги неоднозначність судової практики, існує нагальна потреба остаточно законодавчо врегулювати питання визначення права власності на майно профспілок. Враховуючи досвід інших громадських організацій, це варто зробити саме шляхом внесення відповідних змін до профільного Закону України «Про профспілки, їх права та гарантії діяльності». Адже винесення на розгляд парламенту проекту Закону України «Про правовий режим майна загальносоюзних громадських об'єднань (організацій) колишнього Союзу РСР» може не врахувати специфіку профспілок, не задовільнити учасників правовідносин, та його спіткає доля попередніх аналогічних законопроектів, які так і не були прийняті. ■

МАРИНА ДЕМЧЕНКО

Адвокат,
старший партнер
Femida Legal Association

Юридична преюдиція (з лат. praeejudicium — попереднє рішення суду) — це нормативний припис, зміст якого набуває свого вираження в проголошенні установок на те, що виключається будь-яке оспорування існування вже доведеного факту, який отримав оцінку і закріплення в юридичному акті, що набрав чинності.

ПІД ЧАС ЗВЕРНЕННЯ ДО СУДУ З ПОЗОВОМ ВАЖЛИВЕ ЗНАЧЕННЯ МАЮТЬ НЕ ЛИШЕ НОРМИ ЧИННОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ, ЯКІ ПРЯМО ВКАЗУЮТЬ НА ПОРУШЕННЯ ЗАКОННИХ ПРАВ ТА ОХОРОНЮВАНИХ ІНТЕРЕСІВ ПОЗИВАЧА, І ЯК НАСЛІДОК НЕОБХІДНІСТЬ ЇХ ВІДНОВЛЕННЯ, АЛЕ І ФАКТИЧНІ ОБСТАВИНИ СПРАВИ ТА ДОКАЗИ НА ПІДТЕРДЖЕННЯ ВИКЛАДЕНИХ В ПОЗОВІ ОБСТАВИН.

**ПРЕЮДИЦІЙНІ ФАКТИ
В ПРАКТИЧНОМУ
ДОКАЗУВАННІ.
ПОГЛЯД АДВОКАТА**

Аналіз останньої судової практики вказує на те, що суди часто звертаються до преюдиції в процесі здійснення правосуддя, досить змістовно обґрунтовуючи при цьому таку позицію, зокрема, коли справа стосується обставин, які встановлено під час вирішення іншої пов'язаної справи, рішення по якій вступило в законну силу.

Процесуальні кодекси України в редакції від 15 грудня 2017 року, а також Закон України «Про судоустрій та статус судів» закріплюють принцип обов'язковості судового рішення. Судові рішення, що набрали законної сили, є обов'язковими до виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, фізичними та юридичними особами та їх об'єднаннями на усій території України. Невиконання судового рішення тягне за собою відповідальність, встановлену законом.

Під час звернення до суду з позовом важливе значення мають не лише норми чинного законодавства України, які прямо вказують на порушення законних прав та охоронюваних інтересів позивача, і як наслідок необхідність їх відновлення, але і фактичні обставини справи та докази на підтвердження викладених в позові обставин. Адже саме від того, наскільки належними, допустими, достатніми та достовірними будуть надані докази, залежить результат розгляду тієї чи іншої справи. Доказами є будь-які дані, на підставі яких суд встановлює наявність або відсутність обставин (фактів), що обґрунтовують вимоги і заперечення

учасників справи, та інших обставин, які мають значення для вирішення справи. Кожна сторона повинна довести ті обставини, на які вона посилається як на підставу своїх вимог або заперечень.

Належними є докази, на підставі яких можна встановити обставини, що входять в предмет доказування. Суд не бере до розгляду докази, які не стосуються предмета доказування. Предметом доказування є обставини, які підтверджують заявлені вимоги чи заперечення або мають інше значення для розгляду справи і підлягають встановленню при ухваленні судового рішення.

Обставини, які відповідно до законодавства повинні бути підтверджені певними засобами доказування, не можуть підтверджуватися іншими засобами доказування (допустимі докази).

Достовірними є докази, на підставі яких можна встановити дійсні обставини справи. Достатніми є докази, які у своїй сукупності дають змогу дійти висновку про наявність або відсутність обставин справи, які входять до предмета доказування.

Питання про достатність доказів для встановлення обставин, що мають значення для справи, суд вирішує відповідно до свого внутрішнього переконання.

При цьому чинним законодавством України визначено підстави звільнення від доказування. Так, певні обставини не підлягають доказуванню, якщо суд не має обґрунтованого сумніву щодо достовірності цих обставин або добровільності їх визнання. Обставини, які визнаються учасниками справи, можуть бути зазначені

ні в заявах по суті справи, поясненнях учасників справи, їх представників.

Відмова від визнання обставин приймається судом, якщо сторона, яка відмовляється, доведе, що вона визнала ці обставини внаслідок помилки, що має істотне значення, обману, насильства, погрози чи тяжкої обставини, або що обставини визнано у результаті зловмисної домовленості її представника з іншою стороною. Про прийняття відмови сторони від визнання обставин суд постановляє ухвалу. У разі прийняття судом відмови сторони від визнання обставин вони доводяться в загальному порядку.

Не потребують доказування також і обставини, визнані судом загальновідомими. Обставини, встановлені рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, не доказуються при розгляді іншої справи, у якій беруть участь ті самі особи або особа, стосовно якої встановлено ці обставини, якщо інше не встановлено законом.

Обставини, встановлені стосовно певної особи рішенням суду в господарській, цивільній або адміністративній справі, що набрало законної сили, можуть бути у загальному порядку спростовані особою, яка не брала участі у справі, в якій такі обставини були встановлені.

Вирок суду в кримінальному провадженні, ухвала про закриття кримінального провадження і звільнення особи від кримінальної відповідальності або постанова суду у справі про адміністративне правопорушення, які набрали законної сили, є обов'язковими для господарського суду, що розглядає справу про правові наслідки дій чи бездіяльності особи, стосовно якої ухвалений вирок, ухвала або постанова суду, лише в питанні, чи мали місце ці дії (бездіяльність) та чи вчинені вони цією особою.

Правова оцінка, надана судом певному факту при розгляді іншої справи, не є обов'язковою для господарського суду. Обставини, встановлені рішенням третейського суду або

міжнародного комерційного арбітражу, підлягають доказуванню в загальному порядку при розгляді справи господарським судом.

Зазначені обставини і використовуються в якості преюдиційних фактів.

Так, Касаційний господарський суд Верховного Суду в постанові від 24 травня 2018 року по справі № 922/2391/16 зазначив, що підстави звільнення від доказування можна поділити на три групи: а) обставини, які визнаються сторонами та іншими особами, які беруть участь у справі; б) обставини, визнані господарським судом загальновідомими; в) преюдиціальні факти.

Преюдиційність — обов'язковість фактів, установлених судовим рішенням, що набрало законної сили в одній справі для суду при розгляді інших справ. Преюдиційно встановлені факти не підлягають доказуванню, оскільки їх з істинністю вже встановлено у рішенні чи вирокі, і немає необхідності встановлювати їх знову, тобто піддавати сумніву істинність і стабільність судо-

вого акта, який вступив в законну силу.

Суть преюдиції полягає в неприпустимості повторного розгляду судом одного й того ж питання між тими ж сторонами.

Правила про преюдицію спрямовані не лише на заборону перегляду фактів і правовідносин, які встановлені в судовому акті, що вступив в законну силу. Вони також сприяють додержанню процесуальної економії в новому процесі. У випадку преюдиціального устанавлення певних обставин особам, які беруть участь у справі (за умови, що вони брали участь у справі при винесенні преюдиціального рішення), не доводиться витратити час на збирання, витребування і подання доказів, а суду — на їх дослідження і оцінку.

Усі ці дії вже здійснювалися у попередньому процесі, і їхнє повторення було б не лише недоцільним, але й неприпустимим з точки зору процесуальної економії.

Для рішень господарських судів важливою умовою преюдиціальності фактів, що містяться в рішенні господарського суду, є суб'єктний склад спору.

СУДИ ОДНОЧАСНО З ВИЗНАЧЕННЯМ ТА ПОСИЛАННЯМИ В СВОЇХ РІШЕННЯХ НА ПРЕЮДИЦІЙНІ ФАКТИ ТАКОЖ ШИРОКО ЗАСТОСОВУЮТЬ ПРАКТИКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ, НОРМИ МІЖНАРОДНОГО ЗАКОНОДАВСТВА, ЩО СВІДЧИТЬ ПРО НАЛЕЖНИЙ РІВЕНЬ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВОСУДДЯ ТА ЙОГО ОРІЄНТОВАНІСТЬ НА ЄВРОПЕЙСЬКІ СТАНДАРТИ

Отже, преюдиціальне значення мають лише рішення зі справи, в якій беруть участь ті самі особи або особа, щодо якої встановлено ці обставини. Преюдицію утворюють виключно лише ті обставини, які безпосередньо досліджувалися і встановлювалися судом, що знайшло відображення в мотивувальній частині судового акта. Лише згадувані, але такі, що не одержали оцінку суду, обставини не можуть розглядатися як встановлені судом і не набувають властивості преюдиціальності.

Тобто, преюдиційні факти слід відрізнити від оцінки іншим судом певних обставин.

Касаційний господарський суд Верховного Суду в постанові від 18 квітня 2018 року по справі № 910/8537/17 дійшов висновку, що преюдиційні факти є обов'язковими при вирішенні інших справ та не підлягають доказуванню, оскільки їх істинність встановлено у рішенні, у зв'язку з чим немає необхідності встановлювати їх знову, піддаючи сумніву істинність та стабільність судового акту, який набрав законної сили.

Звернемо увагу на Преамбулу та статтю 6 параграфу 1 Конвенції про захист прав та свобод людини, а також рішення Європейського суду з прав людини від 25 липня 2002 року у справі за заявою № 48553/99 «Совтрансавто-Холдінг» проти України», рішення ЄСПЛ від 28 жовтня 1999 року у справі за заявою № 28342/95 «Брумареску проти Румунії». Існує усталена судова практика конвенційних органів щодо визначення основним елементом верховенства права принципу правової визначеності, який передбачає серед

іншого і те, що у будь-якому спорі рішення суду, яке вступило в законну силу, не може бути поставлено під сумнів.

Частиною 2 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» передбачено, що обов'язковість врахування (преюдиційність) судових рішень для інших судів визначається законом.

Також необхідно звернути увагу на те, що аналогічні висновки містяться і в рішеннях судів першої та апеляційної інстанцій. Зокрема, в ухвалі Господарського суду м. Києва від 21 лютого 2018 року по справі № 910/23209/16.

Київський апеляційний господарський суд в постанові від 6 вересня 2018 року по справі № 910/232/18 зазначив, що преюдицію утворюють виключно лише ті обставини, які безпосередньо досліджувалися і встановлювалися судом, що знайшло відображення в мотивувальній частині судового акта. Суд звертає увагу на вищевказані норми Конвенції про захист прав та свобод людини, рішення ЄСПЛ, принцип правової визначеності, та зазначає: суд першої інстанції дійшов обґрунтованого висновку, що факти, встановлені рішенням суду по справі № 916/1096/17, повторного доведення не потребують.

Викладене вказує на те, що суди одночасно з визначенням та посиланнями в своїх рішеннях на преюдиційні факти також широко застосовують практику Європейського суду з прав людини, норми міжнародного законодавства, що свідчить про належний рівень здійснення правосуддя та його орієнтованість на європейські стандарти. ■

ОКСАНА ДУХОВНА

Адвокат,
радник АО «INPRAХI»,
кандидат юридичних наук

Національна асоціація адвокатів України 30 березня 2018 року своїм рішенням затвердила Концепцію реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на зайняття адвокатською діяльністю (в подальшому також — Концепція реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту, Концепція). Зокрема, було встановлено, що складення кваліфікаційного іспиту за новою процедурою відбуватиметься з 1 вересня 2018 року.

КОНЦЕПЦІЯ РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕДУРИ СКЛАДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ ПЕРЕДБАЧАЄ ПРИНЦИПОВО НОВИЙ ПІДХІД ДО ПОДАЧІ ДОКУМЕНТІВ НА СКЛАДЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ, А ТАКОЖ ЗМІНЮЄ САМУ ПРОЦЕДУРУ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ.

АДВОКАТСЬКИЙ ІСПИТ ЗА НОВОЮ ПРОЦЕДУРОЮ

Разом з тим, станом на 30 вересня 2018 року так і не внесені відповідні зміни до чинної редакції Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту, порядку складення кваліфікаційного іспиту та методики оцінювання результатів складення кваліфікаційного іспиту для набуття права на заняття адвокатською діяльністю в Україні (в подальшому також — Порядок допуску до складення кваліфікаційного іспиту), затвердженого рішенням Ради адвокатів України № 270 від 17 грудня 2013 року, доповненого і зміненого востаннє 2 червня 2018 року рішенням № 86 Ради адвокатів України. При цьому, таке рішення лише доповнює пункт 1 розділ 5 Порядку допуску до складення кваліфікаційного іспиту щодо прийняття рішення про допуск/відмову допуску та рішення за результатами кваліфікаційного іспиту, і ці зміни жодним чином не торкнулися концептуальних змін реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту для отримання права на зайняття адвокатською діяльністю.

Отже, Концепція реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту передбачає принципово новий підхід до подачі документів на складення кваліфікаційного іспиту, а також змінює саму процедуру кваліфікаційного іспиту.

Слід відмітити, що в межах Концепції вжито терміни «аплікант», «аплікаційна форма». З англійського «applicant» означає заявник, претендент, здобувач, прохач.

Вказана термінологія вживається також, наприклад, у постанові Кабінету Міністрів України № 1111 від 8 грудня

2010 року «Порядок підготовки та реалізації проектів у рамках програм прикордонного співробітництва Європейського інструменту сусідства та партнерства», в розумінні якої аплікант — юридична особа (резидент або нерезидент), яка подає на конкурс проектну пропозицію.

Згідно Концепції реформування процедури складення кваліфікаційного іспиту подача документів відбувається через «єдине вікно» на сайті Національної асоціації адвокатів України (НААУ). Оплата збору також здійснюється онлайн під час подачі аплікаційної форми.

Складання іспиту можливе не обов'язково за місцем проживання здобувача, а в будь-якому регіоні на вибір, для чого достатньо лише оплатити збір в обидва регіони. Дата складання іспиту обирається також самостійно на сайті, в подальшому список осіб та дата й час складання іспиту публікується на сайті НААУ та підсайті регіону.

Таким чином, за Концепцією подача документів стає повністю автоматизованою, що, на думку розробників, має обмежити будь-яке стороннє втручання в цей процес й значним чином полегшити претендентам подачу документів.

Процедура кваліфікаційного іспиту складається з двох етапів:

- 1) тест на виявлення теоретичних знань у галузі права, історії адвокатури та адвокатської етики;
- 2) практичні завдання із вирішенням юридичних задач, складення процесуальних та інших документів, необхідних адвокату в повсякденній роботі.

ПРОЦЕДУРА АДВОКАТСЬКОГО ІСПИТУ НАПРАВЛЕНА НА ОТРИМАННЯ МАКСИМАЛЬНО ОБ'ЄКТИВНОГО РЕЗУЛЬТАТУ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ ПРЕТЕНДЕНТА, А АПЛІКАНТ МАЄ ПОКАЗАТИ НАДЗВИЧАЙНО ВИСОКИЙ РІВЕНЬ ТАКИХ ЗНАТЬ (94% ЗІ 100% НА ПЕРШОМУ ЕТАПІ ОЦІНЮВАННЯ, З МЕТОЮ РУХАТИСЯ ДАЛІ).

Перший етап триває 200 хвилин, складається з 10 тематичних блоків та включає 100 запитань, кожне з питань відповідає 1%. Тестування проходить в офісі Ради або КДКА щоденно в робочий час в спеціально обладнаному приміщенні з відеоспостереженням. Під час іспиту кандидати не мають права користуватися будь-якими матеріалами.

За результатами тестування аплікант отримує на електронну пошту звіт по всіх питаннях та інфографіку по категоріях, результат відразу роздруковується і зберігається у КДКА, ВКДКА та наявний в доступі на сайті НААУ.

Для проходження на другий етап тестування здобувач повинен отримати 94% правильних відповідей.

Другий етап триває 4,5 години (з розрахунку 1,5 год на кожен блок), складається із 3 блоків: кримінальне право та процес; цивільне, господарське, адміністративне право та процес, адміністративне право та процес; робота з клієнтами (складання договору про надання правової допомоги, правильність заповнення ордеру, консультації тощо).

Як на першому етапі оцінювання, так і на другому, відбувається автоматична генерація питань з пулу питань, який доступний на сайті НААУ.

На відміну від першого етапу, на другому здобувач має можливість користуватися програмним забезпеченням MS Office, «Ліга:Закон» без шаблонів документів або rada.gov.ua, а також Єдиним реєстром судових рішень.

При оцінюванні на другому етапі враховуються п'ять факторів: форма і зміст; юридичне обґрунтування; рівень знання практики ЄСПЛ; охайність.

Аплікант має доступ до готових документів через електронну пошту та особистий кабінет.

Результати завантажуються на сервер НААУ та перевіряються кваліфікаційною палатою КДКА. Результат оцінювання приходить в особистий кабінет здобувача на сайті НААУ протягом одного календарного місяця. Ще один календарний місяць є на можливість оскарження рішення КДКА регіону в ВКДКА, яка, у свою чергу, за результатами розгляду скарги вправі скасувати рішення КДКА та прийняти нове рішення про видачу свідоцтва здобувачу.

Отже, власне сама процедура адвокатського іспиту направлена на отримання максимально об'єктивного результату оцінювання знань претендента, а аплікант має показати надзвичайно високий рівень таких знань (94% зі 100% на першому етапі оцінювання, з метою рухатися далі).

Концепція реформування процедури складання кваліфікаційного іспиту також ставить нові технічні вимоги до приміщень рад або КДКА, і направлена на мінімізацію будь-яких

черг в очікуванні на складання іспиту.

Але станом на сьогодні так і не зроблені всі необхідні кроки для реалізації Концепції, як по розробленню банку завдань для тестової та практичної частини кваліфікаційного іспиту, так і по спеціальному обладнанню приміщень з відеоспостереженням тощо.

На професійних форумах обговорюється, що вказані затримки, перш за все, пов'язані з перспективою прийняття нового Закону про адвокатуру. Відомо, що 6 вересня 2018 року Президент України Петро Порошенко вніс до Верховної Ради України законопроект № 9055 «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». В подальшому, 14 вересня 2018 року та 20 вересня 2018 року, у парламенті народними депутатами зареєстровано два альтернативних законопроекти — № 9055-1 та № 9055-2.

Таким чином, очікуємо подальших кроків по реформуванню як адвокатури загалом, так і процедури складання кваліфікаційного іспиту для отримання права на зайняття адвокатською діяльністю. ■

НА СЬОГОДНІ ТАК І НЕ ЗРОБЛЕНІ ВСІ НЕОБХІДНІ КРОКИ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ, ЯК ПО РОЗРОБЛЕННЮ БАНКУ ЗАВДАНЬ ДЛЯ ТЕСТОВОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ЧАСТИНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОГО ІСПИТУ, ТАК І ПО СПЕЦІАЛЬНОМУ ОБЛАДНАННЮ ПРИМІЩЕНЬ З ВІДЕОСПОСТЕРЕЖЕННЯМ ТОЩО.

ФОРЕНЗІК: ЯК ВЧАСНО ВІЯВИТИ ШАХРАЙСТВО В БІЗНЕСІ

ЮЛІЯ ШЕШУРЯК

Юрист-аналітик,
журналіст

На кордоні Нідерландів та Бельгії знаходиться містечко Барле, яке вважається однією із найбільш незвичайних прикордонних зон в світі. У цьому місті межа не просто розділяє територію на дві частини, належні двом державам, — кордон тут схожий на мозаїку, проходить вулицями та площами, як між будинками, так і просто крізь них. Таким «умовним Барле» можна назвати форензік, що знаходиться десь на перетині між сферами юриспруденції та фінансів.

“

ФОРЕНЗІК (ФОРЕНЗІК-АУДИТ, АНГЛ. FORENSIC ACCOUNTING) — ОДИН ІЗ ЕФЕКТИВНИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗАХИСТУ БІЗНЕСУ, ЦЕ НЕЗАЛЕЖНЕ РОЗСЛІДУВАННЯ, ЯКЕ ПРОВОДИТЬСЯ ЗАДЛЯ ВІЯВЛЕННЯ ФІНАНСОВИХ ПОРУШЕНЬ ТА ПРОФІЛАКТИКИ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ У КОМПАНІЇ.

Форензік (форензік-аудит, англ. Forensic accounting) — один із ефективних інструментів для захисту бізнесу, це незалежне розслідування, яке проводиться задля виявлення фінансових порушень та профілактики економічних злочинів у компанії. До такого розслідування залучаються як аудитори, фінансові експерти, так і юристи, не завадить і знання психології.

Звісно, найчастіше проведення форензік замовляють великі корпорації, у яких є значний ризик white-collar crime, незаконних дій топ-менеджменту з використанням свого службового становища. Але не тільки — існує багато випадків вчинення шахрайства всередині компаній рядовими працівниками.

Слово «форензік» вже останні кілька років активно звучить серед юридичної спільноти України, а особливо на форумах чи конференціях, пов'язаних з фінансовою тематикою. Дещо про форензік стало відомо і широкому загалу — коли медіа поширювали результати такого аудиту, проведеного в рамках резонансної справи «Приватбанку».

ФОРЕНЗІК МОЖЕ БУТИ ВІДКРИТИМ (КОЛИ ПРАЦІВНИКАМ ВІДОМО ПРО ЙОГО ПРОВЕДЕННЯ) АБО Ж ТАЄМНИМ (КОЛИ НА ПІДПРИЄМСТВО, НАПРИКЛАД, ПІД ВИГЛЯДОМ НОВОГО СПІВРОБІТНИКА, ПРИХОДИТЬ ПРОВІДИТИ РОЗСЛІДУВАННЯ ФОРЕНЗІК-АУДИТОР).

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ФОРЕНЗІК-АУДИТУ

Як і більшість юридичних термінів, коріння форензік можна знайти у Древньому Римі. Латинське поняття «forensic» використовувалось для позначення публічних дискусій та укладення угод на велелюдних торгових площах. Отже, в сучасному розумінні маємо вже зовсім інше значення.

Форензік — це діяльність з виявлення, аналізу та врегулювання фінансових, комерційних, правових або інших питань, що містять в собі значні економічні ризики.

Використовують форензік не лише для виявлення фактів шахрайства або ж пошуку винних у цьому, але й для профілактики — щоб, наприклад, виявити можливі ризики укладення контракту, інвестування коштів, оцінити ймовірність банкрутства, перевірити партнерів по бізнесу тощо.

Виділяють наступні види форензік залежно від його мети: — розслідування фінансових махінацій, шахрайства;

- перевірка доброчесності контрагентів;
- визначення шляхів протидії корупції;
- розслідування з метою розшуку активів;
- урегулювання конфліктів;
- боротьба з легалізацією доходів і т.д.

Тобто, аналізується внутрішня «кухня» компанії та/або зовнішні фактори. Окрім того, форензік має свої особливості для кожної галузі бізнесу, залежить і від форми діяльності підприємства, кількості працівників тощо.

Форензік може бути відкритим (коли працівникам відомо про його проведення) або ж таємним (коли на підприємство, наприклад, під виглядом нового співробітника, приходить проводити розслідування форензік-аудитор).

Чим відрізняється форензік від традиційного аудиту?

Перш за все, варто наголосити, що форензік не лише надає оцінку фінансового стану компанії, але й пропонує шляхи вирішення проблем. Методи та засоби форензік більші різноманітні та гнучкі, тоді як аудит обмежений визначеним алго-

ритмом проведення перевірки. Аудит покаже вам наявні помилки та порушення, а форензік визначить, є ці порушення випадковими чи умисними.

МЕТА — ЗАХИСТ БІЗНЕСУ

Бізнес в процесі своєї діяльності стикається з безліччю загроз, однією з найпоширеніших з яких є незаконне привласнення майна, в тому числі й грошових коштів. Ризики того, що у компанії можуть відбуватися фінансові махінації, зростають у випадку, якщо невдало організований внутрішній контроль поєднується із нестабільним психологічним кліматом у колективі, «віддаленістю» бенефіціарного власника від бізнес-процесів.

Чим може допомогти форензік? По-перше, виявити та проаналізувати потенційно сумнівні угоди, можливість або факти шахрайських дій співробітників і контрагентів. По-друге, аудиторі зберуть солідну доказову базу, яка стане в нагоді у випадку звернення до суду, а також оцінять заподіяну компанії шкоду. До речі, фахівець, який здійснює розслідування, може брати участь в судовому процесі в якості свідка-експерта.

В результаті проведення форензік буде зроблено оцінку виявлених порушень або ризиків їх скоєння, проаналізовано фінансову стійкість компанії, при необхідності будуть проведені масові перевірки топ-менеджменту та партнерів для виявлення конфліктів інтересів і прихованих взаємозв'язків.

Форензік може бути як щепленням, тобто виконати профілактичну роль, так і частиною повноцінного лікування бізнесу.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗСЛІДУВАННЯ

Розслідування проводиться різними методами — все залежить від того, яку мету переслідує форензік, у якій галузі бізнесу компанія провадить господарську діяльність і т.д. Масштаби теж різноманітні — можна замовити лише перевірку документації (як відкритої, так і закритої), аналіз контрактних зобов'язань, перевірити діяльність дочірніх товариств, а особливо тих залежних від основної компанії, які перебувають в офшорних зонах.

Форензік проводиться не одним фахівцем, а цілою командою, в яку входять фінансисти, аналітики, юристи, бухгалтери, екс-правоохоронці, психологи і т.д., залежно від потреб та кінцевої мети розслідування.

Це не просто аудит чи консалтинг, а всебічна комплексна перевірка, справжнє мистецтво фінансових розслідувань. Часто форензік триває навіть кілька місяців, але в результаті власник бізнесу отримує детальний звіт щодо усіх робочих процесів та бачить слабкі місця, над виправленням яких варто попрацювати.

Форензік-аудитори вивчають та аналізують таку інформацію: — дані бухгалтерського і податкового обліку; — фінансову звітність; — інформацію щодо судових спорів; — аудиторські висновки за минулі періоди; — акти звірки взаєморозрахунків; — дані по кредиторській заборгованості; — дані щодо заборгованості по заробітній платі; — документацію щодо організації системи безпеки тощо.

НЕЗАЛЕЖНІ ЕКОНОМІЧНІ РОЗСЛІДУВАННЯ — ПОШИРЕНА ПРАКТИКА СЕРЕД ЗАРУБІЖНИХ КОМПАНІЙ, ОСОБЛИВО ЯКЩО МОВА ЙДЕ ПРО ПІДГОТОВКУ ДО ВЕЛИКОЇ УГОДИ, ЗОКРЕМА ПО ЗЛИТТЮ ТА ПОГЛИНАННЮ. ТАКИМ ЧИНОМ КЕРІВНИЦТВО КОМПАНІЇ ОТРИМУЄ ІНФОРМАЦІЮ, ЯКА ДОЗВОЛЯЄ ПРИЙНЯТИ ВИГІДНЕ РІШЕННЯ АБО ВБЕРЕГТИСЯ ВІД ЗБИТКІВ.

Також для розслідування можуть вивчатися і дані з відкритих джерел — публікації в ЗМІ, різноманітні сайти з «чорними списками» підприємств, бази контрагентів. Аудиторам може знадобитися провести бесіди зі співробітниками, тримати певну інформацію від ваших партнерів по бізнесу, зробити запити в банки.

КОМУ ПОТРІБЕН ФОРЕНЗІК?

Незалежні економічні розслідування — поширена практика серед зарубіжних компаній, особливо якщо мова йде про підготовку до великої угоди, зокрема по злиттю та поглинанню. Таким чином керівництво компанії отримує інформацію, яка дозволяє прийняти вигідне рішення або вберегтися від збитків. Якщо ж говорити про внутрішнє життя підприємства, форензік допоможе виявити співробітників компанії, які займаються шахрайством або «зливають» інформацію конкурентам. За статистикою, найбільше випадків шахрайства фіксується у таких підрозділах ком-

паній: відділ продажів, відділ закупок, виробничий відділ і, звісно ж, топ-менеджмент.

В Україні форензик-розслідування проводять як компанії із «великої четвірки», так і багато інших аудиторських та консалтингових фірм, але форензик поки що більше популярний в теорії, ніж на практиці. Більшості малого та середнього бізнесу це слово взагалі не відоме.

Вітчизняний бізнес визнає, що стикається з шахрайством, але побоюється замовляти незалежні розслідування, не бажаючи, щоб про нездорову ситуацію на підприємстві дізналися сторонні люди. Та й коштують послуги форензик-команди не дешево — втім, можливо, краще заплатити за безпеку, аніж розплачуватися за її відсутність?

Варто замислитися про можливість форензик-аудиту для бізнесу, якщо:

- є підозри, що у компанії відбуваються фінансові махінації;
- із незрозумілих причин знизився рівень прибутку;
- власник не бере безпосередньої участі в оперативному управлінні компанією;

- відсутній контроль за економічною безпекою;
- співробітники скаржаться на низьку зарплату, присутній плин кадрів;
- не здійснюється управлінський облік;
- відсутня концепція матеріально відповідальних осіб;
- немає плану реагування на шахрайство працівників чи недоброчесність партнерів;
- невідомо, як реагувати у випадку виявлення шахрайства;
- в компанії вже виявлялись факти шахрайства в минулі роки;
- власник хоче ретельно вивчити усі процеси на підприємстві та бажає тримати співробітників в тонусі;
- планується впровадити в компанії програму боротьби з шахрайством;
- самотужки власник не має ресурсів для проведення комплексного внутрішнього розслідування.

Юристи, які надають правову підтримку підприємству, за наявності показань можуть

“

ВІТЧИЗНЯНИЙ БІЗНЕС ВИЗНАЄ, ЩО СТИКАЄТЬСЯ З ШАХРАЙСТВОМ, АЛЕ ПОБОЮЄТЬСЯ ЗАМОВЛЯТИ НЕЗАЛЕЖНІ РОЗСЛІДУВАННЯ, НЕ БАЖАЮЧИ, ЩОБ ПРО НЕЗДОРОВУ СИТУАЦІЮ НА ПІДПРИЄМСТВІ ДІЗНАЛИСЯ СТОРОННІ ЛЮДИ.

порадити власнику бізнесу замовити проведення форензик. Для цього варто підтримувати партнерські стосунки з відповідними консалтинговими/аудиторськими компаніями, що надають такі послуги, щоб оперативно організувати для клієнта незалежне фінансове розслідування.

За результатами форензик можна зробити висновок також про ефективність корпоративного комплаєнсу в компанії (ще один тренд останніх років), або ж, якщо такої системи ще немає, подумати про її запровадження. Але це вже зовсім інша історія... ■

НОТАРІАТ ЯК АНТИРЕЙДЕРСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ

ВОЛОДИМИР МАРЧЕНКО

Президент
Нотаріальної палати
України

Проблема захисту бізнесу від рейдерських захоплень в Україні є дуже гострою й вимагає якнайшвидшого вирішення, особливо в контексті майнових прав на землю та корпоративних прав представників агробізнесу. Нотаріат є ефективним антирейдерським інструментом, адже гарантує законність та безспірність вчинення правочинів, а за умови внесення законодавчих змін може стати ще більш дієвим.

“

БОРОТЬБА З РЕЙДЕРСТВОМ СТОЇТЬ НА ТАКИХ ОСНОВАХ: ЗАПРОВАДЖЕННЯ ОБОВ'ЯЗКОВОГО НОТАРІАЛЬНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ, НА ПІДСТАВІ ЯКИХ ВИНИКАЮТЬ РЕЧОВІ ПРАВА НА ЗЕМЕЛЬНІ ДІЛЯНКИ; ВСТАНОВЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ «ЄДИНОГО ЦИКЛУ» — ОДНОЧАСНОГО ПОСВІДЧЕННЯ ДОКУМЕНТУ ТА ДЕРЖАВНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ ПРАВА; ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСУ ОЦИФРУВАННЯ ДАНИХ; НАЛЕЖНА ФІКСАЦІЯ ДОКАЗІВ; ВПРОВАДЖЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО НОТАРІАТУ.

Боротьба з рейдерством стоїть на таких основах: запровадження обов'язкового нотаріального посвідчення договорів, на підставі яких виникають речові права на земельні ділянки; встановлення механізму «єдиного циклу» — одночасного посвідчення документу та державної реєстрації права; прискорення процесу оцифрування даних; належна фіксація доказів; впровадження електронного нотаріату. Розглянемо ці фактори детальніше.

МЕХАНІЗМ «ЄДИНОГО ЦИКЛУ»

Найкраще вирішення проблеми аграрного рейдерства — обов'язкове нотаріальне посвідчення договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення та правочинів щодо відчуження корпоративних прав (часток у статутному капіталі).

Невід'ємною складовою захисту аграріїв від рейдерства

є проведення у нотаріуса повного комплексу нотаріальних та реєстраційних дій. Тобто, нотаріальне посвідчення договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення повинно відбуватися за так званим механізмом «єдиного циклу» — з одночасним проведенням у нотаріуса державної реєстрації прав на нерухоме майно, а нотаріальне посвідчення правочинів щодо переходу корпоративних прав — з одночасною реєстрацією в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань.

Одночасність посвідчення документу та державної реєстрації права не залишає рейдеру ні часу, ні можливості підробити документ, який подається для державної реєстрації права, оскільки реєстрація прав здійснюватиметься тим самим нотаріусом, який посвідчує (виготовляє) документ і, відповідно, фіксує пряме волевиявлення власника.

НАЙКРАЩЕ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ АГРАРНОГО РЕЙДЕРСТВА — ОБОВ'ЯЗКОВЕ НОТАРІАЛЬНЕ ПОСВІДЧЕННЯ ДОГОВОРІВ ОРЕНДИ ЗЕМЕЛЬНИХ ДІЛЯНОК СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ ТА ПРАВОЧИНІВ ЩОДО ВІДЧУЖЕННЯ КОРПОРАТИВНИХ ПРАВ (ЧАСТОК У СТАТУТНОМУ КАПІТАЛІ).

Впровадження обов'язкового нотаріального посвідчення вказаних правочинів з подальшою реєстрацією забезпечить учасників цивільних правовідносин від ризиків підробки документів, які подаються на реєстрацію, не дасть можливість зловживати своїми правами як з боку орендарів, так і з боку орендодавців. Такі зміни зроблять аграрний бізнес привабливим та економічно вигідним для інвестування, оскільки дадуть можливість стабільно працювати аграрним підприємствам, захистять соціально незахищених орендодавців, розвантажать суди та правоохоронні органи від величезної кількості спорів.

Слід звернути увагу, що на нормативному рівні вже вирішено питання щодо поступового перенесення до Державного реєстру речових прав відомостей Державного земельного кадастру про державну реєстрацію прав на землю, яка була проведена до 2013 року. Реєстр поступово наповнюється даними про земельні ділянки, що в подальшому удосконалить процес реєстрації прав на землю та взагалі унеможливить подвійну реєстрацію.

ДВОФАКТОРНА АВТЕНТИФІКАЦІЯ

Важливим кроком у боротьбі з протиправним заволодінням майна та бізнесу може стати система двофакторної автентифікації — як один з ключових елементів захисту від несанкціонованого доступу до будь-якої інформаційної системи, в тому числі і до єдиних державних реєстрів.

Сутність її полягає в тому, що кожного разу при здійсненні реєстратором будь-яких дій в реєстрі (з майном або компанією) у власника буде запитано одноразовий код (пароль) автентифікації. Цей код буде надсилатися власнику за допомогою відповідного додатку на смартфоні або іншому пристрої автентифікації. Для того, щоб провести державну реєстрацію, реєстратору потрібно дізнатися пароль, який надійшов власнику.

На жаль, сьогодні власники бізнесу та нерухомості завчасно не інформуються про будь-які зміни, що мають відбутися в реєстрі, а отже й оперативно заблокувати ці дії не мають можливості.

ФІКСАЦІЯ ДОКАЗІВ

Необхідно акцентувати увагу також на захисті прав та інтересів потерпілого від рейдерства з використанням державних реєстрів. Складнощі, передусім, виникають у потерпілих із фіксацією доказів порушення їхніх прав. Правозастосовна практика свідчить про необхідність законодавчо врегулювати питання про фіксацію та забезпечення доказів потерпілими.

В багатьох країнах нотаріуси наділені повноваженнями забезпечувати докази, зокрема,

нотаріально посвідчувати скріншоти електронних документів. В Україні, на жаль, подібної практики поки немає, що значно ускладнює збереження важливої інформації для подальшого захисту прав та законних інтересів потерпілих осіб.

Для доведення наявності факту рейдерства потерпілому необхідно посилатися на відомості з реєстрів та документи, на підставі яких були здійснені відповідні реєстраційні дії. Отримання оригіналів чи офіційних паперових копій вказаних документів пов'язано з дотриманням певних процедур і потребує значного часу. Такі затримки надають можливість рейдерам завершити захоплення об'єкта та переоформити його на недобросовісного набувача.

Вирішення цього питання відноситься до основних напрямів та завдань Нотаріальної палати України, що закріплені в Концепції реформування нотаріату в Україні.

ЕЛЕКТРОННИЙ НОТАРІАТ

Проект «Електронний нотаріат» (E-Notary) — один із пріоритетів, над якими працює Нотаріальна палата України.

Перш за все, мова йде про необхідність створення єдиного електронного реєстру нотаріальних дій, щоб кожен громадянин та представник бізнесу мав можливість перевірити у системі відомості про нотаріальні дії, які ним вчинені.

Запровадження такого реєстру та введення електронного документообігу взагалі виключає будь-яку можливість використання підrobних документів, а значить і вчинення

незаконних дій на їх підставі. Нововведення будуть сприяти розвитку можливостей електронного бізнесу та переходу на якісно новий рівень відносин між громадянином і державою.

АНТИРЕЙДЕРСЬКИЙ ІНСТРУМЕНТ

Загалом, варто розуміти, що проблема рейдерства — комплексна, а отже, боротьба з нею повинна вестися виключно на державному рівні за умов наявності чіткої програми дій та застосування конкретних механізмів її реалізації.

Розглянуті у цій статті інструментарії, запропоновані Нотаріальною палатою України, покликані сприяти запровадженню європейських стандартів захисту прав власності та економічних інтересів інвесторів, а також зменшити ризики протиправних рейдерських захоплень.

Нотаріуси завжди стоять на захисті прав та інтересів громадян і бізнесу, адже мають необхідні знання, великий досвід, а головне — повагу до власності та принципу верховенства права. ■

ІНСТРУМЕНТАРІЙ, ЗАПРОПОНОВАНІ НОТАРІАЛЬНОЮ ПАЛАТОЮ УКРАЇНИ, ПОКЛИКАНІ СПРИЯТИ ЗАПРОВАДЖЕННЮ ЄВРОПЕЙСЬКИХ СТАНДАРТІВ ЗАХИСТУ ПРАВ ВЛАСНОСТІ ТА ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ ІНВЕСТОРІВ, А ТАКОЖ ЗМЕНШИТИ РИЗИКИ ПРОТИПРАВНИХ РЕЙДЕРСЬКИХ ЗАХОПЛЕНЬ.

ІННА НАЙДА

Доцент кафедри права Київського кооперативного інституту бізнесу і права, викладач вищої кваліфікаційної категорії, кандидат наук з державного управління

Проблему національно-патріотичного виховання молоді досліджували корифеї вітчизняної педагогіки — Г. Ващенко, С. Русова, В. Сухомлинський та інші. Методологічні та теоретичні основи формування особистості в процесі національно-патріотичного виховання знайшли відображення в працях І. Бега, М. Боришевського, О. Вишневського, П. Ігнатенка, П. Кононенка, В. Каюкова, Б. Кобзаря, В. Ковалю, Д. Чижевського, П. Щербаня та інших. Проблеми патріотизму, національних цінностей, їх роль у вихованні молоді досліджували О. Абрамчук, В. Борисова, Л. Білас, А. Веремчук, В. Виздрик, Т. Гавлітіна, О. Гевко, І. Грязнова, О. Даценко, В. Дзюба, Я. Зорій, Л. Кривизюк, О. Кириченко, Н. Опанасенко, Н. Піреєва, Ю. Руденко, В. Фулулуйчук, О. Ярмиш та інші.

УДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО- ПРАВОВОЇ БАЗИ ЩОДО НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДІ

Віддаючи належне їх внеску в дослідження проблеми, зазначимо, що питання національно-патріотичного виховання молоді в сучасних умовах потребують більш детального вивчення. Особливо це стосується виховного потенціалу викладання соціально-гуманітарних дисциплін у процесі навчання.

Термін «патріотизм» прийшов до нас з грецької мови (*patris* — земля батька, батьківщина). Його трактують як почуття (сприйняття), як моральний та суспільно-політичний принцип, змістом яких є високошанобливе ставлення до своєї країни та її народу.

Вперше термін «патріотизм» ввійшов до вжитку в період Великої французької революції 1789—1793 рр. Патріотами називали себе захисники республіки, борці за народ [1].

Тлумачний словник української мови визначає патріотизм як любов до Батьківщини, до свого народу. Патріот — це людина, що любить свою Батьківщину, віддана своєму народові, готова заради них на жертви і подвиги [2, с. 223]. Сприйняття поняття патріотизму на державному рівні змінювалося з приходом кожної нової влади, і у відповідності до позиції її очільників створювалися різні концепції та програми національно-патріотичного виховання молоді. Одним з перших документів, у якому було закріплено поняття «національна спрямованість освіти», була постанова Кабінету Міністрів України «Про державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») від 3 листопада 1993 року № 896. Дана програма закріплювала стратегічні завдання і головну мету націо-

нального виховання, напрями та шляхи його реформування. Національне виховання визначалося як органічний компонент, що охоплює всі складові освіти.

Пріоритетними напрямами реформування виховання були: формування національної свідомості, любові до рідної землі, свого народу, бажання працювати задля розквіту держави, готовності її захищати; утвердження принципів загальнолюдської моралі — правди, справедливості, патріотизму, доброти, працелюбності та інших добродійностей.

Зокрема, серед основних напрямків реформування військової освіти визначалося удосконалення організації, форм і методів військово-патріотичного виховання військових фахівців та допризовників [3].

На виконання програми науково-педагогічна громадськість розробила низку концепцій: «Концепція національного виховання» (1994), «Концепція виховання дітей та молоді в національній системі освіти» (1996), затверджені Міністерством освіти України. Слідом за цим з'явилися альтернативні проекти: «Концепція національного виховання», «Концепція сучасного українського виховання», «Концепція громадянського виховання особистості в умовах розвитку української державності» та інші.

Свого часу український історик, дипломат і теоретик українського консерватизму В. Липинський писав: «Бути патріотом — це значить бажати всіма силами своєї душі створення людського, державного і політичного співжиття

БУТИ ПАТРІОТОМ — ЦЕ ЗНАЧИТЬ ШУКАТИ ЗАДОВОЛЕННЯ НЕ В ТІМ, «ЩОБ БУТИ УКРАЇНЦЕМ», А В ТІМ, ЩОБ БУЛО ЧЕСТЮ НОСИТИ ІМ'Я УКРАЇНЦЯ. БУТИ ПАТРІОТОМ — ЦЕ ЗНАЧИТЬ ВИМАГАТИ ГАРНИХ І ДОБРИХ УЧИНКІВ ВІД СЕБЕ, ЯК ВІД УКРАЇНЦЯ, А НЕ НЕНАВИДІТИ ІНШИХ ТОМУ, ЩО ВОНИ «НЕ УКРАЇНЦІ».

людей, що житимуть на Українській землі, а не мріяти про втоплення у Дніпрі більшості своїх же власних земляків. Бути патріотом — це значить шукати задоволення не в тім, «щоб бути українцем», а в тім, щоб було честю носити ім'я українця. Бути патріотом — це значить вимагати гарних і добрих учинків від себе, як від українця, а не ненавидіти інших тому, що вони «не українці». Врешті, бути патріотом, це значить, будучи українцем, виховувати в собі громадські, політичні, державотворчі прикмети...» [4].

Інтеграційні процеси, що відбуваються в Україні, європоцентричність, пробудження громадянської і громадської ініціативи, виникнення різних громадських рухів, розповсюдження волонтерської діяльності, які накладаються на технологічну і комунікативну глобалізацію, міграційні зміни всередині суспільства, ідентифікаційні і реідентифікаційні процеси в особистісному розвитку кожного українця, відбуваються на тлі сплеску інтересу і прояву патріотичних почуттів і нових ставлень до історії, культури, релігії, традицій і звичаїв українського народу.

Тому нині, як ніколи, потрібні нові підходи і нові шляхи до виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості. При цьому потрібно враховувати, що Україна має древню і величну культуру та історію, досвід державницького життя, які виступають потужним джерелом і міцним підґрунтям виховання дітей і молоді. Вони уже ввійшли до освітнього і загально-виховного простору, але нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення, яке відкриває нові можливості для освітньої сфери.

В основу системи національно-патріотичного виховання покладено ідею розвитку української державності як консолідуючого чинника розвитку українського суспільства та української політичної нації. Важливу роль у просвітницькій діяльності посідає відновлення історичної пам'яті про тривалі державницькі традиції України.

На жаль, до сьогодні українська освіта не мала переконливої і позитивної традиції, досвіду щодо виховання патріотизму в дітей та молоді, у попередні часи боялися взагалі терміну «національний», а «патріотичне виховання» сприймали винятково в етнонаціональному або неорадянському вимірі.

Протягом останніх десятиліть було розроблено низку концепцій: Концепція національної системи виховання (1996); Концепція національно-патріотичного виховання (2009); Концепція громадянської освіти та виховання в Україні (2012); Концепція Загальнодержавної цільової програми патріотичного вихован-

ня громадян на 2013—2017 рр. Проте жодна з них не була розгорнута і не втілювалася в конкретні кроки через зміну векторів розвитку держави і, відповідно, освітньої політики, зважаючи на різні уявлення правлячих еліт про ідеологію і напрями розвитку освіти. Для удосконалення нормативно-правової бази патріотичного виховання молоді необхідні такі заходи:

- розроблення державних і громадських заходів з інформаційної безпеки, спрямованих на запобігання негативним наслідкам впливу інформаційної війни;
- вироблення науково-теоретичних і методичних засад патріотичного виховання молоді, включення проблематики патріотичного виховання молоді до дослідницьких програм та планів наукових і навчальних закладів (через світову історію можна показати, як державність поновлювали інші народи, зокрема чехи та поляки; через зарубіжну літературу показати, як ці народи утверджували свою ідентичність; через

В ОСНОВУ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ ПОКЛАДЕНО ІДЕЮ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВНОСТІ ЯК КОНСОЛІДУЮЧОГО ЧИННИКА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИЧНОЇ НАЦІЇ. ВАЖЛИВУ РОЛЬ У ПРОСВІТНИЦЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПОСІДАЄ ВІДНОВЛЕННЯ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ ПРО ТРИВАЛІ ДЕРЖАВНИЦЬКІ ТРАДИЦІЇ УКРАЇНИ.

- дисципліни природничо-наукового циклу розкрити здобутки українців у науці і техніці, якими слід пишатися тощо, бо тільки цілісна і системна картина гарантуватиме осягнення мети Концепції);
- розроблення порядку державного фінансування заходів, спрямованих і на національно-патріотичне виховання молодих людей;
- підготовка комплексної програми військово-патріотичного виховання та нормативно-методичного забезпечення її реалізації з метою виховання здорового підростаючого покоління, готового захищати національні інтереси та територіальну цілісність України;
- вивчення потреб молоді, зокрема шляхом проведення соціологічних досліджень;
- формування мовленнєвої культури;

- спонукання зростаючої особистості до активної протидії українофобству, аморальності, сепаратизму, шовінізму, фашизму.
- забезпечення щорічної підготовки та оприлюднення до 14 жовтня звіту про виконання у поточному році плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016—2020 роки [5];
- забезпечення активної участі сім'ї та родини в розвитку фізичного і морального здоров'я, патріотично налаштованої зростаючої особистості. ■

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Ярмиш О.Н. Кадри дійсно вирішують усе / О.Н. Ярмиш // *Іменем закону*. — 2014. — № 27. — С. 6—7.
2. *Новий тлумачний словник української мови у 4 т.* / В. Яременко, О. Сліпушко. — Т. 3. — К.: Аконті, 1999. — 927 с.
3. *Про державну національну програму «Освіта»: [«Україна XXI століття»]* [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/896-93-p>.
4. *Більш докладно див.: лист В. Липинського до Б. Шемета. Писаний у Райхенау 12.12.1925 р.* // *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. НАНУ, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Римаренко Ю.І. (відп. ред.) та ін. — К: Довіра, Генеза. — 1996. — С. 745—746.
5. *Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016—2020 роки», Урядовий кур'єр від 17.10.2015 — № 193.*

НАДІЯ ВОРОНИЦЬКА-ГАЙДАК

Адвокат,
керуючий партнер
Femida Legal Association

Несплата податків є однією із основних проблем будь-якої країни світу. Кожна країна бореться з цим явищем по-своєму — хтось посилює відповідальність за несплату, хтось збільшує кількість правоохоронних органів, які борються з економічною злочинністю, а дехто проводить податкову амністію, або, як її інколи ще називають, — амністію капіталів.

ЯК ДОВОДИТЬ ДОСВІД ДЕЯКИХ ЗАКОРДОННИХ КРАЇН, ПРИ ПРАВИЛЬНІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ МОЖЕ СУТТЄВО ПОПОВНИТИ ДЕРЖАВНИЙ БЮДЖЕТ І ПОВЕРНУТИ У РЕАЛЬНИЙ СЕКТОР ВЕЛИКУ КІЛЬКІСТЬ АКТИВІВ.

ПОДАТКОВА АМНІСТІЯ КАПІТАЛІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ. ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД

Амністія — це прощення або пом'якшення відповідальності за вчинений злочин.

В різні часи та чи інша країна реалізовувала кампанії з податкової амністії або легалізації капіталів. Десь вони були успішними, десь ні, але сам факт наявності такого досвіду говорить про те, що країни офіційно визнають: у них є проблеми зі сплатою в бюджет податків.

Останнім часом і в Україні почалися розмови, що нам би не завадила податкова амністія. Незважаючи на те, що податковий компроміс юридичних осіб 2014 року провалився, відкидати можливість проведення податкової амністії капіталів фізичних осіб не варто. Як доводить досвід деяких закордонних країн, при правильній організації така ініціатива може суттєво поповнити державний бюджет і повернути у реальний сектор велику кількість активів.

АРГЕНТИНА

Аргентина неодноразово використовувала такий метод легалізації капіталів, як податкова амністія. Зокрема, такі кампанії були проведені у 1987, 1995, 2009, 2013 роках. Проте лише останню амністію, яка закінчилась у березні 2017 року, аргентинська влада вважає найбільш вдалою. За її результатами до державного бюджету сплачено 9,5 млрд. доларів, а сума задекларованих активів сягнула 117 мільярдів доларів.

Аби остання податкова амністія дала очікувані результати, влада пішла на суттєві поступки у питаннях оподаткування і застосувала дифе-

ренційований підхід. Зокрема, при визначенні розміру податку було враховано суму задекларованих активів. Наприклад, сума податку становила 0%, якщо особа декларувала суму до 350 000 аргентинських песо, а от якщо сума була більшою, ніж 800 000 песо, то декларант сплачував вже 10%.

БРАЗИЛІЯ

Бразилія застосувала податкову амністію у 2017 році.

Згідно закону про амністію учасникам пропонувався наступний алгоритм. Особа одноразово сплачувала податок на незадекларовані активи у розмірі 15%, плюс стільки ж у вигляді штрафу. Тобто, фактична сума сплаченого податку складала 30%. Держава, в свою чергу, гарантувала особі повне звільнення від будь-якого виду відповідальності.

Варто зазначити, що можливістю податкової амністії не мали права скористатися політики, державні службовці та члени їх сімей.

За офіційними даними, до бюджету надійшло 517 млн доларів, хоча аналітики прогнозували мінімум вдвічі більшу суму.

ІТАЛІЯ

Податкова амністія у Італії відбулася в 2001-2002 роках. Під амністію потрапляли не лише активи, але й прощались невчасно сплачені податки, тобто, одночасно проводилась амністія капіталів й податкова амністія.

Згідно Декрету про легалізацію, який був прийнятий 25 вересня 2001 року, заявник мав сплатити 2,5 % від заде-

кларованої вартості майна або ж придбати італійські цінні папери на суму, що дорівнює 12% від вартості майна, яке було приховане.

Одночасно з амністією суттєво посилюються заходи за порушення податкового законодавства. Якщо до амністії штраф за приховування майна або коштів від оподаткування становив від 250 до 2000 євро незалежно від суми, то після проведення податкової амністії він складає від 5 до 25% від суми незадекларованого майна чи грошових коштів, а також вводилась конфіскація майна на відповідну суму.

Все це дозволило повернути в легальний обіг активів на суму 61 млрд євро.

ІРЛАНДІЯ

Можливістю податкової амністії Ірландія скористалась в 1988 році. Ця акція тривала 10 місяців і обмежилась сплатою заборгованості з прибуткового податку без штрафних санкцій.

Таким чином Ірландія змогла суттєво поповнити державну скарбницю, за різними підрахунками туди було перераховано від 1,5 млрд доларів, що становило 2,5% ВВП.

Особливостями ірландської податкової амністії стали акцент на одноразовості такої акції, посилення репресивних заходів амністії, в тому числі підвищення пені та штрафів, а також відкриття доступу до бази даних про неплатників.

КАЗАХСТАН

Податкову амністію Казахстану можна вважати однією з найуспішніших як на по-

страдянському просторі, так і у світі.

Головною метою цієї податкової амністії стало повернення капіталів у країну. Протягом 30 днів всі громадяни Казахстану (окрім засуджених за тяжкі злочини) мали можливість повністю легалізувати отримані раніше кошти. Для цього кошти потрібно було розмістити на рахунках одного з банків всередині країни. Громадяни не повинні були сплачувати жодних податків, а всі податкові декларації фізичних осіб, починаючи з 1995 року, були знищені.

За місяць дії амністії на рахунках казахстанських банків було розміщено 480 млрд доларів.

ГРУЗІЯ

А от податкову амністію Грузії 2005 року податкові консультанти всього світу вважають однією з найбільш невдалих. Навіть незважаючи на той факт, що тодішній президент Грузії М. Саакашвілі особисто керував даним питанням.

Перевагою цієї ініціативи вважалось те, що кожен бізнесмен міг задекларувати будь-які грошові кошти і майно, які він мав у своєму розпорядженні, сплативши до бюджету лише 1% від вартості заявлених активів, а всі попередні декларації підлягали знищенню. Під амністію не потрапляли лише ті підприємці, щодо яких вже були порушені кримінальні справи за ухилення від сплати податків.

По факту ж реформа провалилась... Про незадекларовані доходи заявили лише 8 осіб,

а бюджет отримав лише 35 тисяч доларів, в той час як очікувалось поповнити державну скарбницю мінімум на 4 млн доларів.

Основною причиною провалу податкової реформи в Грузії у 2005 році фахівці називають недовіру громадян до офіційної влади.

ВИСНОВКИ

Якщо проаналізувати позитивний досвід різних країн, то можна помітити той факт, що успішні податкові амністії мали наступні спільні ознаки:

- податкова амністія сприймалась як унікальна можливість, що надається урядом недобросовісним громадянам. Аби донести цей меседж до всіх без винятку громадян, були задіяні всі можливі засоби інформації;
- держава брала на себе зобов'язання не переслідувати громадян в майбутньому. Найбільш ефективною гарантією можна вважати знищення документів;
- конфіденційність. Як не дивно, але в більшості випадків громадяни піклуються про своє «добре ім'я» і не бажають розповсюдження інформації про їх неблагонадійність.

Залишається відкритим питання — чи дозволяти користуватись можливістю податкової амністії державним службовцям, політичним діячам та членам їх сімей, і чи не стане така можливість механізмом легалізації доходів, отриманих незаконним шляхом. ■

ЯК ОСКАРЖИТИ ВІДМОВУ В НАДАННІ ІНФОРМАЦІЇ НА АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ

ВІКТОРІЯ НЕГОДА

Адвокат
Femida Legal Association

Чинний Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» до професійних прав адвоката відносить, серед інших, звернення з адвокатськими запитами, у тому числі щодо отримання копій документів, до органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових і службових осіб, підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, а також до фізичних осіб, за згодою таких фізичних осіб (п. 1 ч. 1 статті 20 Закону).

“

АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ — ПИСЬМОВЕ ЗВЕРНЕННЯ АДВОКАТА ДО ОРГАНУ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ, ОРГАНУ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ, ЇХ ПОСАДОВИХ ТА СЛУЖБОВИХ ОСІБ, ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ І ОРГАНІЗАЦІЙ НЕЗАЛЕЖНО ВІД ФОРМИ ВЛАСНОСТІ ТА ПІДПОРЯДКУВАННЯ, ГРОМАДСЬКИХ ОБ'ЄДНАНЬ ПРО НАДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ, КОПІЙ ДОКУМЕНТІВ, НЕОБХІДНИХ АДВОКАТУ ДЛЯ НАДАННЯ ПРАВОВОЇ ДОПОМОГИ КЛІЄНТУ.

Відповідно до статті 24 Закону, адвокатський запит — письмове звернення адвоката до органу державної влади, органу місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності та підпорядкування, громадських об'єднань про надання інформації, копій документів, необхідних адвокату для надання правової допомоги клієнту.

До адвокатського запиту додаються посвідчені адвокатом копії свідоцтва про право на заняття адвокатською діяльністю, ордера або доручення органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги. Вимагати від адвоката подання разом з адвокатським запитом інших документів забороняється.

Адвокатський запит не може стосуватися надання консультацій і роз'яснень положень законодавства.

В свою чергу, орган державної влади, орган місцевого самоврядування, їх посадові та службові особи, керівники

підприємств, установ, організацій, громадських об'єднань, яким направлено адвокатський запит, зобов'язані не пізніше 5-ти робочих днів з дня отримання запиту надати адвокату відповідну інформацію, копії документів, крім інформації з обмеженим доступом і копій документів, в яких міститься інформація з обмеженим доступом.

У разі, якщо адвокатський запит стосується надання значного обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду адвокатського запиту може бути продовжено до 20-ти робочих днів з обґрунтуванням причин такого продовження, про що адвокату письмово повідомляється не пізніше 5-ти робочих днів з дня отримання адвокатського запиту.

ВІДМОВА: ЩО РОБИТИ?

Відмова в наданні інформації на адвокатський запит, несвоєчасне або неповне надання

інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, тягнуть за собою відповідальність, встановлену законом, крім випадків відмови в наданні інформації з обмеженим доступом.

Які ж дії має вчинити адвокат, якщо йому відмовили у наданні інформації (в тому числі і взагалі не надали відповідь на запит), несвоєчасно, неповно або ж надали інформацію, яка не відповідає дійсності?

Статтю 212-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення визначено, що неправомірна відмова в наданні інформації, несвоєчасне або неповне надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності, у відповідь на адвокатський запит, запит кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», тягне за собою накладення штрафу на посадових осіб від 25 до 50 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

Рішенням Ради адвокатів України від 19 листопада 2013 року № 238 затверджено Порядок оформлення головою Ради адвокатів Автономної Республіки Крим, областей, міст Києва і Севастополя або уповноваженим Радою членом ради адвокатів матеріалів про адміністративні правопорушення, який визначає процедуру складання протоколів про адміністративні правопорушення за статтю 2123 КУпАП та ведення діловодства у справах про адміністративні правопорушення.

Так, адвокат, якому не було надано відповідь на адвокатський запит (в тому числі

надано відповідь із порушенням 5-денного строку), надано неповну інформацію або інформацію, яка не відповідає дійсності, звертається до Ради адвокатів свого регіону із відповідною заявою (зверненням), додаючи матеріали, що підтверджують вчинення адміністративного правопорушення, а також зазначаючи, у чому полягає порушене право запитувача інформації, вимоги щодо притягнення винної особи до адміністративної відповідальності та вичерпну інформація про особу, яка порушила права запитувача інформації.

СКЛАДАЄМО ПРОТОКОЛ

Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури, її палати, уповноважена особа розглядає та перевіряє надані матеріали, за наслідками перевірки приймає рішення про складання протоколу або рішення про відмову в складанні протоколу про адміністративне правопорушення. Рішення про складання протоколу про адміністративне правопорушення приймається після проведення перевірки, за умови відповідності адвокатського запиту, заяви (звернення) та доданих до неї матеріалів. Перевірка може складатися з направлення письмових чи усних звернень до заявника та особи, яка притягається до адміністративної відповідальності, з метою отримання додаткових пояснень. Протоколи про адміністративні правопорушення складаються стосовно керівника органу державної влади, органу

місцевого самоврядування, підприємства, установи і організації незалежно від форми власності та підпорядкування, громадського об'єднання, їх посадових та службових осіб, а у разі його відсутності — стосовно особи, яка виконує його обов'язки, згідно з відповідним розпорядчим документом цього органу.

У разі вчинення особою кількох окремих адміністративних правопорушень протоколи складаються щодо кожного з вчинених правопорушень.

Зміст протоколу повинен відповідати вимогам, встановленим статтею 256 КУпАП, та оформляється згідно з додатком 1 до Порядку. Уповноважена особа зазначає у протоколі всю наявну інформацію, що ідентифікує особу, яка притягається до адміністративної відповідальності. Протокол про адміністративне правопорушення складається українською мовою у двох примірниках.

Особі, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, пропонується надати письмове пояснення та зауваження за суттю вчиненого правопорушення, яке вноситься до протоколу і засвідчується підписом зазначеної особи. Пояснення та зауваження можуть додаватись до протоколу окремо, про що робиться запис у цьому протоколі. Письмові пояснення щодо факту порушення прав адвокатів, членів кваліфікаційно-дисциплінарних комісій, їх палат, особа, яка притягається до адміністративної відповідальності, може подавати на письмові запити уповноваженої особи.

У разі відмови особи, стосовно якої складається протокол

про адміністративне правопорушення, від надання пояснень та зауважень по суті вчиненого правопорушення, уповноважена особа вносить до нього відповідний запис, який засвідчується її підписом. Протокол підписується уповноваженою особою та особою, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, а при наявності свідків і потерпілих протокол може бути підписано також і цими особами. У разі відмови особи, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, від підписання протоколу, уповноважена особа робить про це відповідний запис, який засвідчує своїм підписом та підписами свідків і потерпілих, у випадку їх наявності. Особа, стосовно якої складається протокол про адміністративне правопорушення, має право додати до протоколу пояснення і зауваження щодо змісту протоколу,

АДВОКАТ, ЯКОМУ НЕ БУЛО НАДАНО ВІДПОВІДЬ НА АДВОКАТСЬКИЙ ЗАПИТ (В ТОМУ ЧИСЛІ НАДАНО ВІДПОВІДЬ ІЗ ПОРУШЕННЯМ 5-ДЕННОГО СТРОКУ), НАДАНО НЕПОВНУ ІНФОРМАЦІЮ АБО ІНФОРМАЦІЮ, ЯКА НЕ ВІДПОВІДАЄ ДІЙСНОСТІ, ЗВЕРТАЄТЬСЯ ДО РАДИ АДВОКАТІВ СВОГО РЕГІОНУ ІЗ ВІДПОВІДНОЮ ЗАЯВОЮ, А ТАКОЖ ЗАЗНАЧАЮЧИ, У ЧОМУ ПОЛЯГАЄ ПОРУШЕНЕ ПРАВО ЗАПИТУВАЧА ІНФОРМАЦІЇ, ВИМОГИ ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ВИННОЇ ОСОБИ ДО АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ТА ВИЧЕРПНУ ІНФОРМАЦІЯ ПРО ОСОБУ, ЯКА ПОРУШИЛА ПРАВА ЗАПИТУВАЧА ІНФОРМАЦІЇ.

а також викласти мотиви відмови від його підпису.

До протоколу долучаються матеріали, що підтверджують факт вчинення адміністративного правопорушення, які є його невід'ємною частиною. Кожен документ повинен мати свої реквізити (дату, назву, підписи тощо), містити достовірну інформацію та відповідати вимогам законодавства.

Перший примірник протоколу з матеріалами, направляється до компетентного суду, другий під розписку вручається особі, яка притягується до адміністративної відповідальності. У разі відмови особи, яка притягується до адміністративної відповідальності, від отримання протоколу, або у разі відмови проставити свої підписи у протоколі, другий примірник такого протоколу направляється вказаній особі рекомендованою кореспонденцією не пізніше 3-х днів з моменту його складення.

Рух протоколів про адміністративні правопорушення забезпечує Рада адвокатів регіону. Оформлення матеріалів про адміністративне правопорушення забезпечує уповноважена особа, яка склала протокол. Не пізніше наступного

дня після складання протоколу він реєструється у журналі обліку протоколів про адміністративні правопорушення. У зазначеному журналі фіксуються відомості про результати розгляду справ про адміністративні правопорушення.

СУДОВИЙ РОЗГЛЯД

Складений протокол та інші матеріали, що підтверджують факт вчинення адміністративного правопорушення, передбаченого статтею 212-3 КУпАП, протягом 3-х робочих днів формуються уповноваженою особою у матеріали про адміністративне правопорушення. Матеріали про адміністративне правопорушення, що передаються до суду, повинні містити:

- протокол про адміністративне правопорушення;
- пояснення особи, відносно якої складено протокол щодо обставин адміністративного порушення (якщо такі подані і якщо вони подані окремо від протоколу);
- документи щодо обставин, які пом'якшують чи обтяжують відповідальність за адміністративне правопорушення (за їх наявності);
- копію заяви (звернення) адвоката, кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури, її палати або члена, з доданими матеріалами.

Наступного робочого дня після сформування матеріалів про адміністративне правопорушення вони разом із супровідним листом, підписаним уповноваженою особою, в якому зазначається вимога

про повідомлення відповідної ради про дату та місце розгляду справи, а також результати розгляду справи, надсилається до районного, районного у місті (міського, міськрайонного) суду за місцем вчинення адміністративного правопорушення.

Справи про адміністративні правопорушення, передбачені статтею 212-3 КУпАП, розглядаються суддями районного, районного у місті (міського, міськрайонного) суду відповідно до статті 221 КУпАП.

Згідно статті 277 КУпАП справа про адміністративне правопорушення розглядається у 15-денний строк з дня одержання органом (посадовою особою), правомочним розглядати справу, протоколу про адміністративне правопорушення та інших матеріалів справи.

Варто зауважити, що відповідно до статті 38 КУпАП стягнення за адміністративним правопорушенням, передбаченим статтею 212-3 КУпАП, може бути накладено не пізніш як через 3 місяці з дня вчинення правопорушення, а при тривалому правопорушенні — не пізніш як через 3 місяці з дня його виявлення.

Таким чином, при виявленні факту порушення своїх професійних прав адвокат невідкладно має звернутися із відповідною заявою до Ради адвокатів свого регіону щодо відмови в наданні інформації на адвокатський запит, не своєчасного або неповного надання інформації, надання інформації, що не відповідає дійсності. Процедура оформлення протоколу, матеріалів та передача їх до суду займають довгий час та потребують значної підготовки. ■

ВІДПОВІДНО ДО СТАТТІ 38 КУПАП СТЯГНЕННЯ ЗА АДМІНІСТРАТИВНИМ ПРАВОПОРУШЕННЯМ, ПЕРЕДБАЧЕНИМ СТАТТЕЮ 212-3 КУПАП, МОЖЕ БУТИ НАКЛАДЕНО НЕ ПІЗНІШ ЯК ЧЕРЕЗ 3 МІСЯЦІ З ДНЯ ВЧИНЕННЯ ПРАВОПОРУШЕННЯ, А ПРИ ТРИВАЮЧОМУ ПРАВОПОРУШЕННІ — НЕ ПІЗНІШ ЯК ЧЕРЕЗ 3 МІСЯЦІ З ДНЯ ЙОГО ВІЯВЛЕННЯ.

**ОЛЕНА ЯРЕМЧУК:
«ЮРИСТИ МАЮТЬ
БУТИ ОЗБРОЄНІ
ЗАКОНОМ
І ЗНАННЯМИ»**

Керуючий партнер Юридичної Консалтингової Групи «Яремчук та партнери», патентний повірений Олена Яремчук розповіла журналу FEMIDA.UA про своє захоплення правом інтелектуальної власності, яке переросло в професійну діяльність, про досвід створення власної юридичної компанії, концепцію «бізнесового бізнесу» та ставлення до сучасних напрямків розвитку юриспруденції.

“

**ЮРИСТ — ЛЮДИНА,
ЯКА РОЗУМІЄ, ЩО ТАКЕ ПРАВО,
ЗАКОН, МОРАЛЬ, І ВМІЛО
ВИКОРИСТОВУЄ ЦІ ЗНАННЯ
НА ЗАХИСТ СВОЇХ КЛІЄНТІВ.**

— Олено, що для Вас означає фраза «я — юрист»?

— Юрист — людина, яка розуміє, що таке право, закон, мораль, і вміло використовує ці знання на захист своїх клієнтів.

— Яким чином професія впливає на Ваші життєві принципи?

— Вона завжди вчить вчитись, аналізувати, робити вибір, сумніватися, змінюватись і знов вчитись.

— Чому Ви пов'язали свою професійну діяльність саме з авторським правом, сферою інтелектуальної власності?

— Я дуже люблю мистецтво, воно з дитинства було в моєму житті. Танець, музика, малювання, театр... Ще на другому курсі в Харківській юридичній академії ім. Ярослава Мудрого, в науковому гуртку з цивільного права під керівництвом юриста, викладача Інни Валентинівни Спасібо-Фатеєвої, я писала наукову роботу про боді-фешн-арт як об'єкт авторського права. Ця тема була пов'язана з практикою створення разом з художником Наталею Нацибуліною театру боді-фешн-арту.

А першим місцем моєї роботи був Комітет Верховної Ради України з науки та освіти. Я працювала під керівництвом науковця, експерта з питань інтелектуальної власності Геннадія Олександровича Андрощука.

У 2002 році я написала наукову роботу на тему франчайзинга, яка була першою магістерською роботою з інтелектуальної власності в Університеті «Крок».

Але головною людиною, яка залучила мене до інтелектуальної власності, стала мій

науковий керівник, директор Науково-дослідного інституту з інтелектуальної власності Академії правових наук України, професор, доктор юридичних наук Олена Павлівна Орлюк, яка запросила мене працювати науковим співробітником в інститут. Саме з нею я почала досліджувати авторські права в сфері кінопродукції.

Мені завжди були дуже цікаві стосунки між всіма учасниками в сфері кіно, і в 2005 році я для більш глибокого вивчення цих питань вступила на продюсерський факультет Всеросійського державного інституту кінематографії імені С.А. Герасимова. Це був дуже цікавий шлях поглиблення знань в цій сфері, але практика — завжди найкращий вчитель.

Я просто дуже люблю саме цю галузь права, людей, які займаються творчістю, акторів, сценаристів, операторів, режисерів.

У даний час я є представником у справах інтелектуальної власності — патентним повіреним України.

— Розкажіть про історію створення Вашої юридичної компанії.

— Після навчання в Юридичній академії я виграла стипендіальну програму «Помічник голови комітету Верховної Ради України» і працювала в парламенті — спочатку в Комітеті науки та освіти, потім у аграрному. Я брала участь у передвиборчій кампанії майбутнього Президента України Віктора Андрійовича Ющенка. Ми створювали молодіжну партію, конкуренція була великою, і мені сказали, що я не лідер. Пам'ятаю, як я плакала, було дуже прикро. У цей час мій товариш, який тільки закінчив дипломатичний факультет

юракадемії, запропонував мені створити юридичну фірму. Мені було 23, йому 22. І ми почали діяти. Так як головним лідером у всіх наших студентських активностях завжди була я, ми створили Юридичну Консалтингову Групу «Яремчук та партнери».

— Зазначення консалтингу у назві задумувалось як позиція для розширення клієнтської бази чи було реакцією на наявний попит щодо таких послуг?

— Консалтинг зазначався як комплекс видів послуг з різними спеціалістами. Зараз у нас група спеціалістів, яка консулює в різних напрямках.

— Ви не раз говорили, що працюєте на засадах «бірюзового бізнесу» — що означає цей термін та чи придатний для нашої країни?

— «Бірюзовий бізнес» — це коли команда працює від покликання і любові до предмету та клієнта. Особисто для мене така любов до предмету і клієнта — єдина причина працювати. Я відмовляю нецікавим клієнтам, але до мене вже багато років приходять тільки справді цікаві клієнти, яким хочеться допомогати. Я визначаю політику в нашій команді. У нас пріоритет людини, цінностей. 15 років тому логотип нашої компанії ми вибрали бірюзовим. Вважаю, що юристи мають бути озброєні законом і знаннями, але як джедаї — свою силу використовувати в мирних цілях, розуміючи можливі ризики в бізнесі.

— Практика інтелектуальної власності — це вигідно для юрбізнесу?

— Все вигідно, якщо відмінно знати свій предмет і постійно вдосконалюватися, активно

МИ — КРАЇНА ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНА, ЛИШЕ ПОЧИНАЄМО ВИХОДИТИ В ЦИВІЛІЗОВАНИЙ СВІТ, ПОЧИНАЄМО ПОВАЖАТИ МАТЕРІАЛЬНУ ВЛАСНІСТЬ ТА РОЗУМІТИ ВАЖЛИВІСТЬ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ. УКРАЇНА МАЄ СВІЙ ОСОБЛИВИЙ ШЛЯХ РОЗВИТКУ, ВІДМІННИЙ ВІД ШЛЯХУ КИТАЮ, ФРАНЦІЇ ЧИ США.

ні рішення: йти шляхом війни чи мирних переговорів. Дуже часто розуміння усіх загроз приводить до мирного вирішення конфлікту. Тому психологія — дуже важлива складова нашої професії в майбутньому, так само як етика і правова культура.

— Яким можна уявити юриста майбутнього?

— Для мене важливо відчувати планетні зміни і міжпланетні відносини. Навіть зараз у нас є формулювання — авторське право діє на території світу і космічного простору. Ілон Маск запустив свій бренд в космос. Зараз активно ділять космічні простори, є різні теорії про майбутнє. У Барселоні багато юристів-науковців говорять про держави-міста. Особисто я вірю у відкриття кордонів, відповідні зміни у еміграції, більш гуманне відношення до планети в цілому. Але все залежить від навчання нового покоління з дитинства. Впевнена, що з часом у нас зміняться моральні цінності та покращиться якість життя. Відповідно зміняться і вектори роботи юристів. ■

шукати нове разом зі своїм клієнтом. Зараз я працюю над новим напрямком — віртуальний арт.

— Наскільки зараз затребувані такі послуги?

— Нематеріальні активи існували завжди. Ми — країна постсоціалістична, лише починаємо виходити в цивілізований світ, починаємо поважати матеріальну власність та розуміти важливість нематеріальних активів. Україна має свій особливий шлях розвитку, відмінний від шляху Китаю, Франції чи США.

— Яка частка іноземців серед клієнтів Вашої компанії?

— На сьогодні частка іноземних клієнтів досягає 50 %, кожен рік цей показник лише зростає. Мені цікаві інші культури, цікаво працювати з іноземними компаніями. Це досить закритий і важливий клієнтський ринок.

— А як справи у шоу-бізнесі, до якого Ви також дотичні? Можете розповісти про якийсь цікавий судовий процес, наприклад, щодо захисту авторських прав?

— Можу розповісти про цікаву справу, яку ми вирішили поза судом.

До моїх клієнтів, танцювальної групи Light Balance, висунули претензії щодо того, начебто вони порушують патент іншої танцювальної групи, яка танцювала за допомогою світла. При детальному аналізі претензії ми змогли мирним шляхом довести, що в нас зовсім інші методи виступу.

Танцювальна група Light Balance — одна з найкращих в Америці, у їх Інстаграм-ак-

каунту більше 150000 підписників. До речі, лякати зараз опонентів можна не судом, а саме методом публічного осуду серед такої великої кількості прихильників. Це також стало аргументом, щоб не доводити конфлікт до суду. Я більше медіатор, не люблю суди.

— При такому активному ритмі роботи чи вистачає часу на дозвілля?

— Так, я дуже люблю кіно і кінофестивалі.

— Ви постійно піднімаєте планку власних можливостей — що далі, які плани? Будете відкривати нові обрії в юриспруденції чи, можливо, мрієте залишити юрбїз та займатися чимось зовсім іншим?

— Юридичний бізнес — це постійна стала лінія, яка з часом, як гарне вино, вдосконалюється. Але, окрім цього, у мене багато зацікавлень.

Зараз ми працюємо над відкриттям аюрведичного бутіка «Роса» по системі франчайзингу. Мені цікаво бути в команді, яка створює новий якісний продукт. Хочеться, щоб суспільство було здоровим і використовувало для лікування якісні природні препарати.

— На Вашу думку, як у найближчі десятиліття розвиватиметься професія юриста?

— Вже активно використовуються смарт-контракти, виникає ще більше питань до права і моралі. Велику увагу потрібно приділяти психології юриста. Адже від юриста можуть залежати кардиналь-

**ДОСВІД,
ЯКОМУ МОЖНА ДОВІРЯТИ**

ЧИТАЙТЕ НАС В ІНТЕРНЕТІ

WWW.FEMIDA.UA

ПОШУК

